

16232

CONSTANȚA MUREȘANU

ctiu

EDUCAȚIA ENGLEZA

INSEMNARI ȘI ÎNVAȚAMINTE

loc

BUCUREȘTI

Editura Librăriei SOCEC & Co, Societate Anonimă
1923

Prețul Lei 10,—

EDUCAȚIA ENGLEZĂ
INSEMNĂRI ȘI INVĂȚĂMINTE

083673

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITĂȚII
BUCUREȘTI

COTĂ

16 232

RC 54 / 06

B.C.U. Bucuresti

C21799

CONTINUTUL

	<u>Pagina</u>
Lămurire	3
Scrisoarea I	9
Scrisoarea II	19
Scrisoarea III	29
Scrisoarea IV	39
Scrisoarea V	49
Scrisoarea VI	59
Scrisoarea VII	71
Bibliografie	95

LĂMURIRE

Din educația engleză, mai ales din Universitate, am cules doar câteva clipe; deocamdată, de studii, nu-i vorba.

Lângă însemnările noastre, stau și o samă de învățăminte ; cetitorul va adăuga altele ; astfel vom gândi împreună la „Problema Problemelor“, așa cum trebuie pusă în : Țara noastră...

In „Refacerea Sufletească“, avem nevoie de multe de toate... ...Nu-i așa ? Ce nu ne trebuie ? Să nu uităm însă, tocmai instituția, care de patru ani, a fost lăsată în voia nepăsării : Inceput de Sinucidere Națională !

Anul 1918, Iulie 11, înfățișează una din cele mai mari date, din istoricul Școlii Românești. Atunci, s'a început „o muncă de ispășire a unei întregi generații pocăite, care s'a înfiorat de greșelile trecutului și a vrut să rupă definitiv cu ele“¹⁾.

Opera pornită la Iași, — în Ierusalimul României, mucenică n 1918, — trebuie întinsă și peste tot locul în România Intregită. Să zicem acuma din tot sufletul : *Nu numai mântuirea prin școală, ci toate așezămintele țării, să fie o școală de muncă, cinste, și omenie.*

Marșul dela 1848, cu : „Acum ori niciodată“, e de strigătoare actualitate. Atunci era nevoie de Conștiință Națională : azi, de Conștiința Morală. Fără

1) S. Mehedinți, Discurs în Cameră, 11 Iulie, 1918.

ea ne amenință decădere și moarte. Exemple ? Istoria neamurilor, cari nu mai sunt ; ori, trăese în slugărnice politică, sau, robie economică : tot un fel de moarte.

Vom întări conștiința națională, pregătind conștiința morală, printr'o nouă „Conștiință Pedagogică“. Cu acest gând am însemnat câte ceva din viața așezămintelor engleze. Anglia zilelor noastre ne dă un exemplu, de uriașă energie, în necurmată creștere și veșnic tânără energie, tânără în forța ei morală mai ales.

Înainte de încheiere mulțumim din tot sufletul instituțiilor engleze, cari ne-au dat, și lungă vreme, — doi ani de zile — și tot sprijinul. În școala normală superioară a Londrei — London Day Training College — am fost ca acasă.

Cu același drag amintim și de ajutorul primit din partea Ministerului de Instrucție, prin aprobarea concediului de studii, în urma referatului comitetului de inspectori: D-nii: Lupu Antonescu, C. Kirîțescu, T. Aleseanu, C. Georgescu și Popa-Lieseanu. Înțelegerea entuziastă, dată de D-l Octavian Goga, cauzei noastre, nu se va uita nici când.

Dar chestiunile, de cari tocmai vine vorba ¹⁾, s'au ridicat mai întâi între colegii, și printre școlarii — Marele Laborator Pedagogic — dela liceul din Constanța, Craiova și Chișinău.

Printre rândurile noastre se înghesue icoanele foștilor elevi, și spun ca într'un glas, și cu toții : Dobrogeni, Olteni și Basarabeni : „Școlarul Român înfățișează un material pedagogic admirabil ; și, poate, unic pe lume“.

Aceasta e cea mai bună nădejde !

Constantin Mureșanu

Profesor la Constanța.

Londra, 10 Mai, 1922.

1) Însemnările noastre au fost publicate mai întâi în „Convorbiri Literare“, și anume în șapte scrisori.

SCRISOAREA I-a

SCRISOAREA I-a

**Primele impresii. — Forțele culturale. — Câteva note particulare:
sufletului englez. — Invățăminte.**

Se poate spune, și fără multă exagerare, că Londra, inima comerțului lumii, e un centru de educație mondială. Cetatea gigantică, cernită de fum, cu o mie cinci sute de biserici, cari se desprind ca niște luminișuri, din massa imensă de cărămidă, neagră prin suflarea fabricelor și curgerea anilor, îți dă impresia unui oraș vechiu și profund religios. Nicăieri, nu sunt atâtea locașuri de închinare, ca în metropola imperiului britanic. Dumineca, în liniștea solemnă, adusă de a tuturor odihnă, te crezi la o mânăstire, din anul 1400 : orice mișcare intră ca'n pământ : se aude doar strigarea glasurilor de aramă, cari te cheamă — aproape poruncitor — la rugăciune.

Pentru un continental, lucrul e așa de nou, neașteptat, mai cu seamă, neobișnuit, că, deși îl vezi, cu greu dai crezare ochilor : în focarul desfătărilor, luxului și uriașelor bogății, găsești sărbătoarea, atmosfera medievală : *Anglia e țara contrastelor*¹⁾.

Te impresionează, chiar dela început, numărul așezămintelor culturale, cu pronunțat caracter educativ, într'un centru, cu faimă economică ; oriunde păsești, o forță blândă îți eșea înaintea cu drag ;

1) Pentru civilizația engleză vezi :

a) M. Beza, Din Anglia.

b) I. Botez, Aspecte din Civilizația Engleză.

prinzându-te în mrejele ei binefăcătoare. Oamenii, mâncați de îndoeli și amărăciuni — și mulți sunt de aceștia aici și peste tot locul — găsesc în această țară, mai mult decât în oricare alta, sfat creștinesc și sprijin mântuitor ; nu dela stat, ci prin inițiativa particulară, care apare în cele mai diferite forme. Instituțiile cu acest scop, sunt anume organizate nu atâta spre petreceri intelectuale ; ele urmăresc sprijinirea contra răului. Metodele de lucru, din cele mai înțelepte: nu încep lupta cu partea ticăloasă din om, încercare inutilă și dezastruoasă, căci aduce veșnic ură și dușmănie, între aceia, cari trebuie să se iubească, ca frații: educator și persoana, care trebuie sprijinită.

Pornind dela convingerea, că în cea mai pierdută ființă, e totuși și o năzuință spre bine, ei, cu o pilduitoare trudă, la care adaugă jertfa apostolică, ajută omul în dobândirea însușirilor bune, creându-i mediul necesar, pentru exercițiul virtuților, cari duc la cucerirea cinstită a pâinii și a caracterului moral. Năvala tuturor spre lumină — din acest punct de vedere englezii îți par o nație de școlari — cum și silințele frunțașilor, în hrănirea maselor cu adevăr și bine, întrece ori ce închipuire : e fantastică. În fruntea acestor mișcări, stă cum e firesc să fie și te miri că nu-i la mai multe popoare la fel, — clerul. „Statul englez e copilul bisericii; ea e temeliea tuturor așezămintelor, Anglia cea mai bună, în cel mai nobil aspect“.

Din punct de vedere educativ, ași pune lângă biserică teatrul ; iar între ele urmărind acelaș scop, vin cu grabă : parcurile cu grădini botanice, sporturi și jocuri, muzeele, bibliotecile, cursurile publice, cluburile, și ori cât a-i continua enumerarea, nu le mai poți termina. *Aici, ca și în ori ce aspect, din viața poporului englez, e un haos organizat.*

Din viața acestor instituții izvorăsc teoriile pedagogice engleze; toate, produsul unor profund sim-

tite nevoi, se adaptează cu multă pricepere la *spiritul zilei*, întreținute fiind de gologanul celui sărac, dărnicia bogatului : de inima tuturor. Intre ele, cea mai armonică cooperare: artiștii mari conduc orga, corurile și orchestra bisericeii ; preoții, la zile mari, când biserica e neîncăpătoare, țin predica în teatru ; biserica la rândul ei, deschide cursuri în fiecare seară ; preotul își are școlarii lui, cari variază mult prin etate și situația socială ; școlile încaltea, se duc cu frontu la muzeu, biserică și teatre ; parcurile nu sunt numai loc de recreație și viață în aer liber: de ex. în „Hyde Park“ se țin Duminica, două slujbe religioase; și în fiecare seară auzi imnuri și predici, ca în cele mai glorioase zile ale creștinismului ; iar metoda și înalta cultură a unor predicatori te ducе cu mintea în vremea lui Socrate ¹⁾.

Icoane, de o neîntrecută frumuseță morală, ai însă în cluburile organizate, în colțurile sărace ale Londrei : femei din lumea mare, din boerimea Angliei — ce democrați sunt acei nobili ! — vin și fac lecții, de obicei sub forma ușoară a dialogului — sufletelor îndurerate ; omul singur și necăjit își găsește aici mângâere, ajutor bănesc, ocupație, sprijin, dar niciodată pomană. E greu ca să vorbești despre sufletul acestor oameni, așa cum arată idealismul lor modest, smerit și oricând rodnic. La neobișnuitele înălțimi morale, mi se par masele în goana lor după cultură, spre care aleargă cu năvală, ca la o marfă bună și eftină. La muzeie nu numai școlari : lume, feldefel, ca la iarmaroace ; parcurile gem de oameni ; în biserici, de nu te ții de ceas, n'ai loc ; mijloacele educatorilor cam aceleași : lecții după nevoile vremii și ale sufletului. Dascălii sunt foarte bine pregătiți pentru datoria lor, chiar

1) Pentru poezia parcului englez, vezi:
M. Beza, op. cit.

când au numai titlul de ghid, ca cei din muzeie. O notă comună am văzut la toți; ea trece ca un fir roș, în toate așezămintele culturale ale poporului englez; educatorii acestei țări, nu urmăresc amezierea omului prin cunoștinți, ci dezvoltarea sufletului cu ultim scop formarea caracterului; ținta lor nu e dobândirea științei prin ajutorul cărții, ci fiecare caută să-și descopere și cucerească propriul său suflet; individualitatea pronunțată, personalitatea morală, asta se țintește, realizându-se prin influența personală a omului — educatorul — asupra celor dornici de mai bine. Ei caută să facă, și fac „oameni prin oameni“; după ce stai câțva timp, în această uriașă atmosferă educativă—simți, cum te părăsesc umbrele unei creșteri greșite —dar te convingi tot mai mult, că, *însușirile poporului englez, sunt rodul educației, sunt „virtuți pedagogice“*¹⁾.

E greu din caleafară să înfățișezi câteva din particularitățile poporului englez; când crezi, că ai prin o notă caracteristică inimei lor, vezi că te-ai înșelat: „ce ți s'a părut principal, e secundar“; cu firea închisă ca o cetate, te țin în rezervă; între ei și tine mult timp și totdeauna la început, părete de ghiață. În liniștea aparentă ca și apele adânci, cari leagă diferitele părți ale întinsului imperiu, sufletul le trece prin continue schimbări; lente, că nu le bagi în seamă; dar tot mai interesante, dacă ești observator atent. Și par'că cu cât stai mai mult, cu atât îi cunoști mai puțin: Să nu spui, niciodată, că cunoști acest popor! Ca și despre o carte clasică, doar atâta poți afirma, că din firea, portul, obiceiurile, viața lor — cu o vorbă — înveți mult, foarte mult, nebănuit de mult. Impresiile culese sunt vii, puternice, și adeseori muștrătoare.

1) Dr. L. Wiese, German Letters on English Education, p. 1—22.

Din haina modestă, simplă și comodă, lipsită de umbră de lux și trufie impertinentă, și care totuși îmbracă pe cetățenii celui mai întins și mai bogat mperiu, se desprinde sentimentul cuminenței serioase. Vorba, ca portul : măsurată și lipsită de orice afecțatie ; vezi la acești oameni, o vădită tendință de a-și exprima gândul, în cât mai puține cuvinte, de a fugi de multă vorbă, ca de un lucru primejdios : „Sărăcia sufletului“.

Firea închisă — greu de pătruns — dar învăluită de *s.nerenia evanghelică* ; această notă îi caracterizează mai pe toți ; o vezi ori unde te învârtești : la lorzi și funcționari comerciali, episcopi și negustori, profesori de universitate și lucrători ; ca să găsești un om trufaș trebuie să perzi mult timp, și să-l cauți cu lumânarea ; și tot așa de greu de întâlnit un bun orator. Discursul la ei e simbolul ridiculului. Dar sub această infățișare, se ascunde, cum spune profesorul Iohn Dewey, o uriașă rezervă de putere, care se arată însă numai în cele mai mari nevoi. În această comoară, îmbrăcată în cea mai simplă haină, găsești foarte sufletești, de o uimitoare variație ; ca să-ți faci o slabă idee, să te duci cu gândul la eroii lui Shakespeare. Te surprinde tare mult interesul lor cel mare pentru valorificarea inimei și zgârcenia în irosirea ei ¹⁾.

Averea sufletească atâta de îmbelșugată e păzită cu mare respect și economie ; cu aceeași grijă cheltuesc sunetele în exprimarea gândului și banii pentru acoperământul trupului. Poate că nicăieri ca aici, principiul economiei forțelor — psihice și economice — nu-și găsește o mai rațională aplicare. La început societatea engleză te impresionează prin vechimea ei ; întâlnești foarte multe aspecte la lucruri, și apucături la oameni, în izbitor contrast cu spiritul timpului ; anumite atitudini — fundamen-

1) Peter Sandiford, Comparative Education, p. 183-188.

tale și comune — înțelegerea religioasă a vieții. te-ar face să crezi, că sunt un popor îmbătrânit de ani și trudă. Mai târziu, în dosul seriozității senile, vezi viața tânără, împodobită de voie bună; glumă, șagă, veselie, flori cari cresc în grădina sufletului neolatin. În câmpul inimei poporului englez, găsești și câteva plante, așa de rare în psihologia omului modern: copilărească naivitate, bătrânețe tânără, fără oboseală, apoi vigoare massivă, caracteristică primitivului.

Din obraji de culoarea roșului aprins, țâșnește nesfârșită sănătatea; greu întâlnești anemie: la trup și la minte. Adăugăm că, în furnicarul acesta, de șapte milioane de oameni, viața e grea: banul se câștigă greu; întunerice și umezeală multă; o zi cu lumină mare sărbătoare; și aerul cel dintâi aliment, aerul curat, bogat și uscat, lipsește; în locul buchetului, pe care îl dau pomii și florile, e umezeală, amestecată cu respirarea îndelungată a uzinelor și colbul ridicat, de mișcarea fără pereche în lume. Și cum acest vechi popor înfățișează atâta tânără viață și în condiții dușmănoase vieții, se poate lămuri cu greu; un lucru însă se desprinde clar ca ziua, din viața acestui ciudat neam:

Bătrânețea deocamdată nu-i urmarea firească și fatală a civilizației; și, ca popoarele sunt și indivizii! unii, copii îmbătrâniți fără de vreme; alții bătrâni tineri, în ciuda vremii: totul atârână de educație, izvorul veșnicei tinereți.

Dacă te uiți la englezul obișnuit, cu mișcări domoale, aproape trândave, ai spune, că-i lipsit de sentimentul luptei pentru viață; are mai mult aparența pasivității orientale; ei se mișcă greoi; urăsc grabă; pornesc mai la urmă, câteodată sunt în coada tuturor; dar începuturile lor îs cu temei și urmări incalculabile: „neamul acesta e ca și antracitul, cu greu prinde foc, dar odată aprins, arde până la cenușă“. Tot ce vezi în cultură și bogăție, e o cu-

cerire, e rodul luptei. Viața lor e o continuă trudă, de ceas și de clipă. Și dacă în această încordare, cu întinsul apelor, adâncurile pământului, dușmănia dușmanilor, pun o energie neîmblânzită, e altă notă mult mai interesantă, care îi lămurește ceva din taina puterii lor; ea le-a dat în trecut, și le dă sub ochii noștri continue biruinți; ea e puterea Angliei. E greu să o definești; și mai greu s'o botezi. Poate că ar răsări mai bine din câteva exemple: când e vorba de interesul public, oamenii aceștia leapădă orice deosebiri — ori cât de mari — și lucrează împreună: dispar când țara o cere — credințele religioase: episcopii lucrează alătura cu atei; nu mai sunt diferențe pe tărâm politic și social; știu să alunge și distanța pe care o pune în oameni natura: tinerii la umăr cu bătrânii, proștii cu înțelepții. În biserica engleză, așa un exemplu, e o ceartă veche; dar în Vinerea Mare, la 25 Martie¹, în interesul educației, preoții au uitat deosebirile între ei, și au slujit împreună, în unul din marile teatre din inima Londrei, unindu-se la picioarele Mântuitorului.

Mă uit deseori la ei când sunt pe ceartă: nu folosesc vorbe de ocară, tăioase și înveninate; dragostea și respectul adversarului e o elementară datorie. Și acest lucru îl văd în școlari: dela școala elementară, la universitate; așa-s educatorii: în Ianuarie²) am asistat la conferințele corpului didactic din toată Anglia; iau parte 46 de societăți; discuții o săptămână dela 8 a. m.—9 p. m.; dascălii — deși cu mai mult sânge rece — nervoși, și la ei ca ori unde: lupte aprinse; omul aici e ascultat, respectat și înțeles: aceleași impresii le culeg dintr'un camin studentesc, unde stau de cinci luni; nota aceea apare în viața publică, în presa zilnică, și cu palide raze și în relațiile internaționale.

1) Anul 1921.

2) Anul 1921 și 1922.

C. 21799

Din câteva note particulare sufletului englez, se observă că însușirile lor sunt „Calități Contrare” privite în legătură cu virtuțile neamului nostru. Și după cum ei, în corectarea defectelor și în împlinirea lipsurilor, primesc prețioase ajutoare din cultura străinilor, în special dela francezi, noi, în împrejurările, prin care trecem, am fi mult câștigați, din cât mai strânse legături cu civilizația engleză. In veacul acesta, de uriașe lupte între neamuri, completarea fiecărui popor, prin forțele sale proprii și acele de împrumut, e una din cele mai mari datorii. *Cât mai strânse raporturi cu Anglia, nu trebuie să însemne îndepărtarea noastră de cultura franceză, germană și slavă. Geniul popoarelor neolatine: francezi, italieni și spanioli, ne va fi de mare folos, în valorificarea sufletului nostru. Geniul anglo-saxon și germanic în împlinirea lipsurilor și îndreptarea relelor.* Poporul englez, prin modestia-i caracteristică — ei întrebuițează termenul „umilință” — ne spun că — deși primii între egali — sunt departe de perfecțiune, iar în multe direcții acum își taie cale: războiul le-a fost un admirabil dascăl. Să pornim la drum odată! Din această tovărășie, printre alte foloase, vom învăța să fim cât mai leali cu „Țara Noastră”. Pentru popoarele mai tinere, contactul cu cele mari și bătrâne e de multe ori foarte primejdios; de nu iai sama, te alegi cu o teribilă înstreinare și iremediabilă degradare. Cum adeseori s'a întâmplat, rezultatul a fost, pierderea bunelor apucături naționale, și în locul gol, a intrat datina străinătății. *Să nu ne uităm pe noi și să prețuim măsurat pe alții, e una din cele dintâi lecții, ce-ți dă poporul englez.*

SCRISOAREA II-a

CRISOAREA II-a

**Străinii despre engleji. — Ei între dâșii: Respectul omului. —
Cinstirea educatorilor. — Cultul pentru tineret.**

Deși ideile străinilor, asupra acestui neam, sunt foarte variate, încheerea ar suna la fel: englezii îs popor ciudat. Lămurirea e simplă: lumea de aici e nouă, necunoscută, neașteptată; dar, și de un interes fără pereche. Din impresiile cetățenilor provizori ai Londrei, mi-au rămas câteva formule, de unde se vede, cum și în ce măsură, s'au putut limpezi, asupra cetății lui Milton. Prea în serios, nu le putem lua: părerea-i părere; schimbătoare ca apele. Un francez, izbit de numărul nenumărat al neobositelor slujbe religioase: trei pe Duminică și două în cursul săptămânii, iar la unele sfinte altare, una în fiecare zi, numește metropola imperiului britanic: „Oraș de morminte și biserici“. Japonezul scos din sărite de onoarea dată celor mici — servitori, copii și alți din aceiași categorie — dă cu ideia că „Anglia e o țară de Domni“. Altul, pregătit să găsească o nație de negustori și industriași, se simte și mai dezorientat, văzând cum îi iese mereu în cale, tot lucruri, ce aduc a carte: conferinți, lecturi, predici și lecții; iar pe deasupra, suflete alce care par'că ar avea numai rest rol în viață: să te poștească la „prietenești șezători“ spre a nu fi singur, și neajutat, în lumea aceasta plină de amar; în glasul lor e atâta milă pentru sufletul „tău“, că omul nostru ia invitația cu programul,

Spanându-și în minte, parafrazând versurile lui Shakespeare :

„Această țară, drept școală să o iei ;
Cu silitori elevi : bărbați, femei“

*

Supușii mikadoului, deși arată deosebită reverență mai marilor țării, se poartă foarte cuviincios și cu inferiorii. Profesorul W. Foerster îi dă chiar pildă : la regiment, când soldatul aduce masa ofițerului, acesta se scoală, ia poziția, și-și salută drept multămită, prietenos, camaradul. Acuma își poate închipui oricine, ce-i în Anglia, în această privință, de l-a impresionat până într'atâta și pe japonez. Orientalul a văzut bine : poate că nicăieri, omul nu-i mai respectat, cu vorba și cu inima, ca în această țară. Englezii, deși îs zgârciți la limbă — și din această cauză nu-i poți, la început, simpatiza tare mult, și nici înțelege cum se cade, când e vorba însă de cinstirea aproabelui, nu mai fac economie ; timpul nu mai este ban ; expresii manierate le înfloresc ori ce mișcare ; formula de politeță e deseori repetată ; și, spusă din toată inima, nu de mântuială, ci ca o plăcută datorie.

Când ni se aduce masa, cuvintele „Mulțumesc Dumneavoastră“ adresate personalului de serviciu, aleargă de la unul la altul — și suntem patruzeci la un loc¹⁾. — înșirându-se, ca niște mărgăritărele pe un fir lung ; și, apropiind prin stimă prietenoasă cele două lumi între care — aiurea—stă un zid rece de indiferență și dispreț, cimentate adeseori de ură.

¹⁾ Aici nu-i așa. Stima omului, pentru că-i om, e o notă comună țărilor civilizate. În societatea engleză, e ridicată la înălțimea unui cult : dar pentru toți : dela argat la lord.

¹⁾ E vorba de un cămin studentesc din Bedford Place, Londra, unde am stat un an : 1920—1921

În fața superiorului, indiferent ce hram ar purta : rege, arhiepiscop, lord, ori fabricant, inferiorul în slujbă, ori sluga personală, nu-i nici : mă ! nici : bre ! nici : tu ! Cu : Vă rog, și dacă voiți, cu Domnule și Dumneavoastră, așa încep vorba, în felul acesta se ordonă, în această țară, de către acei cari din merit, sau întâmplare, au norocul să poruncească. Pentru un serviciu cât de mic, ți se mulțumește de mai multe ori ; de te-ar atinge numai c'o floare, îți cer mii de ertări. Simplitatea umilă și modestia cinstită, văzută la cei mari, mi-a mers la inimă. Să întâlnești un fruntaș, din viața culturală, economică și să zicem și cea politică — *deși mare caz nu se face aici de asemenea meserie* — e un lucru foarte ușor, poate mai lesne de cât ori unde. În Noembrie, l'am ascultat pe un mare educator al Angliei : Viconte Haldane, organizatorul armatei engleze, fost ministru de război ; el stătea în camera lorzilor, și mai important de cât toate la un loc, iubitor de tineret, om bun și numai minte și învățătură. Conferința a fost prezidată de un tânăr student, care în asemenea ocaziuni e totul, el recomandă vorbitorul publicului și cere pentru el atenția binevoitoare din partea ascultătorilor : cinci sute la număr și or fi fost douăzeci de nații. M'a impresionat nu atâta cultura înțeleaptă a fostului ministru, ci dragostea cu care își privea tineretul ; au tăbărit la urmă — cum e obiceiul locului — cu fel de fel de întrebări asupra moșneagului — în legătură cu subiectul conferinței : problema cunoașterii ; și-i creștea inima bătrânului, cu cât se înmulțiau adversarii. Mi-am zis atunci : Ce admirabili sunt englezii între dânșii. De atunci am prins să mă lămuresc asupra puterii lor. În aceleași sentimente apare episcopul Londrei, între credincioșii săraci. La fel, lorzii și intelectuali între conducători reali ai acestui popor : învățătorii. *La conferințele corpului didactic din toată*

„*para* ¹⁾), am fost încântat, văzând cum oamenii lor politici, iau parte cu pricepere și entuziasm, la regenerarea nației lor, prin mijlocul cel mai sigur : educația. Viconte Burnham mi-a lăsat o minunată impresie. Înainte de Paști, lordul Reading, viceregele Indiei, înainte de a-și lua postul în primire, a avut o întrunire publică cu fruntașii țării. Prezidează un tânăr indian, funcționar.

Dintre cei opt sute de studenți, întunecați la față, dar cu mintea așa de luminată, că te minunezi de cunoștințele lor, se desprinde un student, arătând în cuvinte tari, păcatele vechiului regim. Nicereregele i-a mulțumit prietenos, laudându-i în special îndrăzneala limbajului. Conducătorii Angliei îs plini de înțelepte ciudățenii ; și ca ei sunt și cealaltă nație ; își face tot mai mult ideoia, că cel de-alături e „un egal“, „un tovarăș“, și trebuie respectat „ca un frate“. Să auz de atâta umanitate în țara clasică a individualismului, despre care se spune că-i sălbatic în lupta necruțătoare a vieții, de milă creștină, la urmașii lui Darwin, de smerenie evanghelică la purtătorii unor nume regești, par exagerate pe deantregul ; ba s'ar putea răspunde : Câte cuvinte, atâtea minciuni ! Numai educația lor la temelia căreia stă — Biblia — te poate lămuri, asupra acestei mentalități ; acești oameni nu citesc mult : cunosc însă bine o carte ; în tâlcuirea și aplicarea ei, la nevoile vieții, sunt unici. „Cartea Sfântă“ i-a ferit de relele legate de avere, tradiții împărătești și putere ; ea le-a dat tăria economică și politică ; și mai mult decât toate „caracterul“. „Gentlemanul“ ²⁾ plecat cu cel sărac, compătimitor cu suferindul, ascultător de dregători, însă fără slugărnice, înțelegător fără trufie al inferiorului, omul care se uită pe sine, pentru a simpatiza cu altul, omul care multe știe, dar puțin arată, suflete ! acesta e un produs biblie. Insușirile cele mai

1) Ianuarie, 1921 și 1922.

frumozase ale poporului englez sunt mult asemănătoare cu virtuțile predicate de „Cartea Cărților“. *Impodobiiți cu asemenea note morale, și numai prin asemenea forțe, trăesc cu omenie între ei, și demnitate în afară.*

Dela întrunirile și conferințele lor, te alegi cu multe foloase ; acuma mai cu seamă, când lumea năzuește spre altă viață, în care să dispară cele din urmă urme de ignoranță, mizerie, și dușmănie între oameni. In această încercare (de înnoire a omului, de mântuirea lui prin ruperea ruginitelor lanțuri de milenară robie, par'că tot Anglia e sortită să facă cei dintâi pași — așa cum e firea ei să lucreze : fără grabă, dar cu urmări nebănuite. Mișcarea minerilor, ¹⁾ cu proporții istorice, trebuie să să o înțelegi, ca un platonist ; ideia care se ascunde înapoia umbrelor trecătoare, — *mii de oameni fără lucru* — nu se poate exprima, prin termenul „salar“. Forța care luminează cerul înourat al Angliei, nu și-a găsit formulă ; în realitățile puternice, îs fără de cuvânt. Din câteva atitudini s'ar putea bănuii ceva, foarte puțin din bazele de mâni ale lumii. Lângă adagiul „The right man in the right place“ se așează sentimentul, că bogăția trebuie înțeleasă ca funcție socială. E în interesul societății, să dai nu numai omului, locul cuvenit, dar și capitalului, care e o cristalizare a energiei umane. Că în întrunirile publice se vântură asemenea idei nu-i nici o mirare. In această țară s'a născut doar și a-nume într'o umilă localitate din Scoția, filantropul genial, Andrei Carnegie. El a umplut lumea întregă cu așezăminte binefăcătoare. Crezul acestui apostol modern, va fi evanghelia lumii noi ; dar nu numai predicată, ci impusă prin legi obligatorii.

2) Pentru Gentleman, vezi ultima scrisoare.

3) Primăvara anului 1921

Dar Carnegie nu-i o excepție : ridicarea școlilor mai noi — institute tehnice, colegii și universități — e legată de nume de negustori și fabricanți. Nababul filantrop a fost profet faptnic. Din cele mai multe discuții se fixează tot mai adânc, încă o convingere ; anume că biruirea crizelor teribile prin care trece lumea, organizarea haosului moral, se va împlini prin educație ; asupra acestui punct e o perfectă omogenitate ; iar ca o imediată urmare, îndrumătorii sufletești sunt ascultați să-și spună cuvântul — ca nimeni alții. *Pentru un credincios englez, chemarea preotului „e tare ca o poruncă regală“.*

Tineretul, studenții în special, se bucură de o dragoste, care numai din câteva fapte se poate înțelege ; odată pe an, la 30 Martie, ¹⁾ cetățenii celor două vechi universități Oxord și Canbridge își măsoară tăria fizică sub forma a două bărci, în care lopătarii sunt cei mai buni sportsmani, dela pomenitele universități. De dimineata anul acesta, lumea a început a-și căuta locul, de unde să privească mai bine lupta : pe la patru după amiază, malurile Tamizei erau împădurite de o mare de capete ; specialiști în asemenea socoteli, spun că au fost cel puțin un milion de oameni. Și aproape toți, până și copiii purtau pe piept cordelute de culoarea obișnuită a cerului românesc unii, albastru închis, stindardul Oxfordului — aici, cum se vede, îs boeri sadea ; alții, albastru deschis, simbolul celorla dela Cambridge — unde „albăstrimea“ e amestecată, cu ceva nație. Pe la cinci, seara, în mii și prietenoase aplauze, se întreceau vitejește, pe apa neagră a Tamisei, când una, când alta, cele două universități ; iar la urmă, a biruit „Oamenii“ dela Cambridge. Și la acea oră, Londra întreagă și-a pus aceiași întrebare : cine va birui ? și cu toți au

1) Anul 1921.

fost la fel, — un suflet —, în cultul lor pentru viitorul țării prin venerația religioasă pentru tinerii, cari înaintau neobosiți... Și când am văzut cu ce pasiune au discutat un lucru așa de special școlii, mi-am zis, și eu : „*Această țară, o școală drept s'orie!*“.

SCRISOAREA III-a

SCRISOAREA III-a

**Țările mici în școală.—Contribuțiile Angliei pe acelaș țăram—
Nu școala caracterizează educația engleză — Educația în
sensul „englezesc“ al termenului — John Stuart Mill
despre educație — Problema mediului — Adulții. —
Copiii Angliei în timpul liber : centrele de joc.**

Dacă prin educație înțelegem înrâurirea unei societăți, numai prin școală și profesori, Anglia nu ține locul de frunte. În ceasurile de cumpănă ale omenirii, învățătorii cu hotărâtoare influențe, răsar din alte părți ; adeseori nații mici, dau lumii mari pedagogi. Dintr'o țărișoară ca Moravia, pornește întâiul dascăl al Europei : e genialul Comenius ; dintr'un canton elvețian, Pestalozzi ; din Danemarca, se ridică Grundtwig, care ne aduce o rețetă sigură, pentru ridicarea unui neam din boli, crezute fără de leac ; Școala organizată după nevoile și natura unui popor, repară dezastrelor, pentru unii ireparabile“.

Contribuțiile englejilor, pe țăramul școlii, fără a lua proporții istorice, snt foarte importante. Aici, ca ori unde, e un fel de specializare, să-i zicem „internațională“. Franța e neîntrecută în inspirații pedagogice ; Germania în aspectul iflozofic al educației ; Anglia exceliază în laturea practică a problemei.

Numele învățaților engleji, în diferite ramuri de cugetare sunt prea cunoscute ; engleji se simt însă, mai acasă, în acțiune ; la ei fapta e totul : prin ea înțelegerea dreaptă și trainică a lucrurilor ;

prin ea caracter, și, numai prin „faptă pentru binele obștei adevărata tericire”. Cultura e considerată doar ca un instrument, pentru dezvoltarea sufletului, pentru a-l face cât mai capabil pentru „Serviciu Social”.

Lucrări pedagogice, noi și originale nu lipsesc ; e doar patria lui Locke și Darwin ; e drept că nu-i belșug mare de cărți ; dar, mult, și bun, și limpede, în puțin ; scrisul lor e adeseori fără de moarte ; însă, nu teoria îi pasionează ; în alergare furioasă, fug la practică ; căci ideea nouă trebuie cunoscută în laboratorul vieții. În găsirea mijloacelor pentru facerea gândului în faptă, în economia, cu care cheltuesc forțele, în cea mai grea artă „Formarea Omului” arată însușiri nebănuite. În școală, ea și în viață, acești oameni sunt : „Inteligenți în practică și Înțelepți în teorie”.

Profesorul M. E. Sadler, ne luminează asupra școlii engleze, în simple și drepte aprecieri : „Anglia stă la jumătatea drumului, ca și cum ar fi între idealurile americane și germane. Ea caută să unească libertatea cu autoritatea, experimentul cu tradiția, studiile clasice cu cele moderne, interesul cu disciplina, și controlul centrului cu independența locală. Ea admiră mult în educația germană preciziunea extraordinară a scopului, înaltul nivel intelectual, și răspândirea ei întinsă, în educația americană, credința viguroasă în propriul viitor, vitalitatea intensă, continua experimentare, curajul și graba de a se inspira din propriile forțe și de a se adapta la nevoi nouă. Ei (germanii și americanii) admiră în educația engleză, tradiția pedagogică, devotamentul pentru prosperitatea copiilor, și puternica tradiție morală ; apoi convingerea, că strălucirea intelectuală e un lucru vătămător, fără un tare caracter moral ; și credința, că cel mai nalt fel de erudiție, e acela care trece în acțiune înțe-

leaptă și se întrupează, în chip dezinteresat, în viața unei mari instituții¹⁾.

— Ori cât de interesante ar fi aceste date, când vorbim de educația anglo-saxonilor, nu ne putem opri — deodată — prea mult la școală, căci nu ea caracterizează pedagogia lor ; educația aici e o datorie religioasă, căreia omul îi rămâne credincios, până'n pânzele albe ; „e cel mai prețios bun al vieții“ cum spune acuma de repetate ori Herbert Fisher, ministrul de instrucție al Angliei ; și, adaugă altul, ca imediată urmare: un veac, care nu dă cea mai mare atenție educației omului — nu copilului numai — merită să fie socotit, ca o perioadă barbară, ori cât de mari i-ar fi descoperirile și bogățiile adunate“ ; în felul acesta vorbește fostul lord-cancelar, Haldane. „Educația e singura salvare“, e strigătul presei engleze ; și cu aceiași încheiere se sfârșesc întrunirile lor, unde se adună mii de oameni ; și tot ei adaugă, parafrazând formula kantiană, a gândi altfel, e o crimă națională ; mai mult : „Sinuciderea Rasei“.

Învățații și poeții lor, așa de măsurati la cuvânt, când ajung la problema noastră, țin acelaș ison, fixând instinctul mulțimii ; răspunsul lor nu e o studiată definiție, ci cântece sfinte ; și această nu e o notă specific englezească, ci o caracteristică a nordului ; și glasul Americii sună la fel.

Câteva exemple : unul, profesorul american H. Horne își începe imnul așa : „veacuri nenumărate, de trudă creatoare, stau înaintea nașterii copilului uman ; veacuri nenumărate de educație, trebuie să vie, după intrarea lui în viață, ca să dezvolte puterile omului ; căci educația e procesul, prin care neamul omenesc își valorifică natura internă, e mijlocul omului de a-și împlini destinul, e calea de

1) M. E. Sadler, American Ideals in Education, Special Reports, vol. II, pt. 2, p. 462, citat de S. A. Burstall.

a-și înfăptui scopul, spre cea mai mare fericire și folos social“.

Poetul scandinav, Rydberg, vorbind de începutul procesului educativ, adaugă că, „Copilul“, cel dintâi erou, din epepeia noastră „e o expresie pentru ideea umanității, care în forma unui prunc doarme în brațele mamei“.

„În plină lumină vede problema și John Stuart Mill. „Educația cuprinde nu numai, ceiace se face pentru noi, de către alții sau noi înșine ; spre a ne apropia de perfecțiunea naturei noastre, că, mai mult ; ea îmbrățișează efectele indirecte, produse asupra caracterului și facultăților omenesti, prin factori cu scopuri cu totul diferite : legi, formele de guvernământ, artele industriale și felurile vieții sociale“¹⁾.

Una din cele mai importante biruinți ale educației engleze stă în organizarea „mediului“ care prin neînchipuiți de numeroși factori, din viața socială, politică, economică și culturală, având fiecare sute de agenți, cu variante și subvariante, influențează continuu sufletul național. Prin reacțiunile, pe cari aceste forțe, bine selectate, le provoacă fără întrerupere, se exercitează voința nației ; prin acțiunea a tot puternică a a mediului se întăresc și fixează deprinderile bune ; prin ele dispar duhurile rele, din cauza lipsei de exerciții. Caracterul englez, în bună parte, e produsul mediului, e rodul atmosferei morale, profund educative. E peste putință să înfățișezi „acest aer spiritual“. Trebuie să-i vezi, cum dezvoltă înclinările spre ideal, în muzeie mari : niște orașe ; aici, se țin cursuri frumoase ca la universitate, și simple și limpezi, ca la școala primară. Aceiași metodă, în educația muzicală : în săli încăpătoare, le spune orga din Beethoven, Wagner, Gounod, Tschaikowsky și alții. Am văzut opt mii

1) Welton, The Psychology of Tducation, p. 150—151.

de oameni, un oraș de-al nostru, adunat la „Royal Albert Hall!” sala cea mare a Londrei, ca să se închine și să cânte imnuri religioase. Copiii cunosc, încă din școala primară pe Shakespeare, și de mitei se joacă de-a mecanica. D'apoi sporturile; ce minunat prilej de educație morală și fizică!

Practica engleză înlătură definitiv câteva iluzii; în educația unui popor, n'ajunge cuvântul, discursul, predica; au și ele rostul lor, mai cu seamă, când vin la timp oportun, și sunt întărite de fapta vorbitorului; fără mediu prielnic, nimic nu se creiază în condiții normale; nimic nu crește în grădina inimii, frumos și armonic; puterea de voință, caracterul moral se poate dezvolta numai într'o atmosferă prielnică și bogată'n aer curat.

Numai într'un mediu, în cari toate izvoarele: strada, presa, parlamentul, cartea, cafeneaua, teatrul cinematograful și exemplul autorității — adeseori însăși trupul răului — când toate acestea și sute la rând, sunt controlate, numai în aceste condițiuni ar putea lucra cu folos sigur, așezământul mântuitor: Școala.

Din țara care consideră munca ca o datorie religioasă, căci asigură „Pâinea și Libertatea“, din patria lui Thomas Carlyle, care în locul lui Mammon, a așezat cultul faptei cinstite, se desprinde sub ochii noștri, o altă învățătură: „Evanghelia Plăcerii“. Școala, ca și politica engleză știe să-și facă aliați, din cel mai înverșunat dușman. Educația Anglici, începe cu jocul. În viața acestui popor, plăcerile, în loc să aducă degenerarea sufletului, îl înalță ca și o rugăciune. Am văzut cum prin muzică, sporturi și literatură se hrănește instinctul plăcerii; a fost vorba mai mult de viața adultului, am putea spune sfârșitul educației. Ceva despre sfârșitul educației.

Să trecem la copii. Ori cine a trecut prin învățământ știe bine, ce dificilă e problema timpului li-

ber. O bună parte din impresiile clasei, se pierd din cauza influenței nefaste a străzii — isvor de josnice plăceri — și vin apoi prietenii fatali ; iar pentru unii chiar și familia, din cauza mizeriei, adusă de sărăcie, viciu sau ignoranță — e un mediu imposibil. Cu ce intensitate simt copiii toate acestea.

Cum soluționează englezii această problemă ? —

În centrele de joc serale (Evening Play Centres for Children) ¹⁾, un rai pentru micii engleji, se adună copiii fără noroc : săraci și orfani. Ce nu găsească aici ?

Iarna, căldură și lumină. Vara, răcoare, verdeață, prin grădini și parcuri ; pe lângă acestea, păpuși, muzică, dansuri și jocuri. Vin și altele serioase : cei mai micușori învață să-și îmbrace păpușile, elevii din școala primară, se deprind a-și drege hainele și ghetetele, apoi încearcă o ușoară meserie. Partea principală e jocul, veselia, sporturile, cu o vorbă, câștigarea timpului liber — între sfârșitul școlii, și ora culcării.

Mișcarea aceasta a început acum două decenii. În 1907, urmau numai în Londra, 418.113 copii. La 1914 numărul se ridica la 1.752.173.

În 1918, au urmat numai în Londra, de la 8 Aprilie, la 20 Iulie, 473.883. Odăugăm că sunt pornite din inițiativă particulară, e mai mult o mișcare umanitară.

Cine le ajută ? Copiii în această țară au mulți și credincioși prieteni. Seria începe cu ducele de Bedford, continuă cu alte nume de lorzi și cavaleri și se sfârșește cu ministrul educației.

Și toate târgurile Angliei sunt bogate în asemenea școli. Metoda de educație e așa de bună, că însăși Socrate ar fi mulțumit cu aceste „Academii pentru Copii“.

1) J. P. Trevelyan, Evening Play-Centres for Children.

Câteva scene duioase : O mamă, vine cu cinci băieței, la profesoara centrului și-i spune : „Aceștia sunt toți ; de-acum îs sigură ; nu mai am grija lor ; și pot curăți în voe camera, și...“.

Copiii întrebați de ce nu vin la centru de joc, răspund cu sinceritatea caracteristică lor :

a) Unul zice așa : „Vin la centru de joc, fiindcă n'am ce să fac acasă, și nici unde să mă duc ; aici sunt copii veseli, și-i răs și frumos...“.

b) Altul : „... la casa de joc, e libertate, iar afară-i așa de urât. Cum să mai umbli pe stradă, când aici e bine și cald ?“

c) Al treilea : „Ce-mi place mai mult aici, e că-i un loc tare voios și-mi fac în fiecare zi, un nou prieten (every day I make a new friend) ¹⁾“.

Problema localurilor pentru aceste „Case de joc“ s'a rezolvit ușor : case particulare și însăși școlile existente. De la 5—7 p. m., clasele se transformă în cluburi pentru copii. Termenul „Club“ are în această țară un înțeles destul de nobil. Se adună nația întreagă : copii, adolescenți, funcționari și lucrători, se strâng la „Club“ dar nu spre îndobitocire reciprocă, ci pentru a schimba munca grea, în plăceri alese : muzică și literatură și sporturi de cameră.

Tot despre copii. Alte icoane : când e vremea frumoasă, vezi pe străzile Londrei, șiraguri lungi de cărucioare, unde se lăfăesc în hăinuțe și rochițe albe, moștenitorii claselor bogate. Cucoane din lumea mare, trag la trăsurica copilului : tata cu altul în brațe. Cultul pentru ei, iubirea pentru prunci, are în ea ceva religios. E o notă comună aceasta în poporul englez. Când e vorba de mila și grija arătată lor, nu mai e nici o diferență. Am văzut la 1 Mai ²⁾, copiii lucrătorilor : au eșit muncitorii la iarba verde, cu toată gloata ; dar, între hai-

1) J. P. Trevelyan, op. cit. p. 92—93.

2) Anul 1921 și 1922.

na și rochița micului proletar și aceia a viitorului lord, nu-i mare deosebire. E un semn de civilizație einstită !!

Se poate spune despre Anglia, că e în multe privinți o țară înaintată ; în altele în fruntea civilizației ; dar în respectul milos și mila respectuoasă pentru om, atinge cele mai nobile înălțimi.

Cultul pentru copii, cari nu știu să ceară drepturi, e un produs, din această atitudine sufletească ; și totuși, englezii oameni exagerați, s'ar zice, nu se opresc aici ; în ploaia de legi, pe cari democrațiile moderne le dau supușilor — de voie de nevoie — Anglia iar a luat-o înaintea tuturor : în August, 1917, a dăruit o constituție școlară, un fel de „Magna Charta“. Prin ea se dă o nouă organizație școlilor, care înseamnă un monument ridicat „Educației“.

Din fapta, ca și gândul Angliei, se desprinde convingerea luminoasă, că fără simpatie și milă creștină, nu-i educație, iar fără educație nici un progres. Formula Angliei biruitoare e : nu schimbarea guvernului, ci „Primenirea Inimelor“³⁾.

3) Formulă dintr'o întrunire publică.

SCRISOAREA IV-a

SCRISOAREA IV-a

Note caracteristice universităților engleze. — Scoli particulare cu deplină libertate. — Scoli populare prin naștere și funcționare. — Scoli naționale prin cititori. — Îndemnări și învățăminte pentru noi. — Ne trebuie idealism practic, nu tânguiri sentimentale și cetățeni ca la Manckester

Comarate cu școlile continentale, universitățile engleze stau, prin cele mai însemnate aspecte, în contrast adânc și continuu izbitor.

Deși impresionante prin gospodării impunătoare, bogății imense, apoi bună mașinărie biroucratică, ele sunt instituții particulare, recunoscute, și ajutate de stat — la nevoie ; de aici le vine, de lângă o importantă notă caracteristică, izvor de nesfârșită viață : *trăind prin propriile mijloace și fiind ori-când în stare să se lipsească de sprijinul guvernului, au cea mai mare libertate în gândul și fapta lor, pe tărâm social și cultural, și ca imediată urmare, victorii, pe cari nu le pot arăta scolile din alte țări.*

Anglia zilelor noastre, înainte de succesele războiului, a cunoscut altele, mult mai însemnate, și nu prin puterea brațului, ci prin aceia a inimei ; începutul îl fac tinerele universități : ele înfățișează una din cele mai mari biruinți din Anglia contemporană ; din zece, dacă nu socotim pe cele scoțiene și irlandeze, opt sunt înființate dela 1900 încoace : dacă citești data întemeerii lor : Birmingham 1900. London 1900. Liverpool 1903. Leeds 1904. Manchester 1904. Sheffield 1905. Durham 1908. Bristol 1909. te întrebi de ce atâta năvală de școli în ultimii ani

și, mai cu seamă, cum s'au ridicat, cu această neașteptată iuteală și de niște oameni proverbiali de îndușmăniți, cu graba.

Poporul englez așa de mult preamărit în timpul din urmă, pentru viguroasa lui energie. economică și sufletească, n'a fost totdeauna la aceste înălțimi; crizele morale, prin cari trec acuma statele mai tinere, le-a cunoscut și el, și din belsug, până la începutul veacului al XIX-lea; din prea cunoscuta lor apatie, față de problemele sociale și educative, s'au ridicat abia la venirea secolului trecut; și toate aceste îndreptări s'au adus prin scrisul și fapta oamenilor mari, cari au ridicat masele muncitoare din ignoranță și mizerie; ei alcătuiesc o întreagă generație de apostoli: sunt reformatorii veacului al XIX-lea, veacul naționalităților pe continent, al filantropiei în Anglia. Ei au priment sufletul național — inclusiv al claselor bogate — adăugând tenacității, care adeseori îndușmănește pe oameni, mila care-i apropie; cultului de sine, dragostea aproapelui; ei au alungat boala materialismului, cu surorile lui, abrutizarea, venalitatea și corupția; ei așează munca în locul de cinste, ei dau un nou ideal energiei naționale, acela de a fi prin gând și faptă, folositor binelui obștesc. *Din predică lor, nația afăcut fapta, iar din ea caracter.* În frunte le stă Carlyle; lângă el se așează Dickens, Ruskin, Thackeray și alții. Sufletul acestor eroi trăește în fapta de ficcare zi, a ficcării englez; marile lor instituții sociale, culturale și umanitare sunt întruparea lui. Fără acest suflet, nu ne putem lămuri mai nimic din sivilizația engleză. Prin el trăese o bună parte din spitalele Angliei, prin el bisericile libere și, *datorită acestui suflet s'au ridicat, frumos ca din povești, cele opt universități*¹⁾.

1) Pentru darurile primite de universitățile engleze, vezi:

W. H. Dawson, The Yearbook of the Universities of the Empire.

E greu de înfățișat lumina care pâlpâie în jurul universităților engleze. Cu așa de multe și frumoase sentimente încing ei școala școlilor. că nu știi cu ce culoare să începi. Ele sunt mai presus de toate, mândria nobilă a marilor centre industriale, cari se întrec în ridicarea lor, după cum orasele evului mediu își exprimau acelaș sentiment, înălțând mănăstiri și vestite catedrale. Mai marii cetăților să zicem de exemplu: Durham ori Liverpool, sunt de drept și datorie, episcopii și protectorii ei. Masele muncitoare nu văd în universitate o școală a tinerilor de obicei bogăți, ci e o casă a tuturor : căci de aci se împarte hrană nu numai viitorului inginer sau medic, ci prin cursurile de seară anume organizate, se îngrijesc de educația lucrătorului. Mahalagiul, negustor sau pensionar, nu le trece cu vederea, căci găsește în ele lecții populare, ușurate mult de ajutorul cinematografului.

Studentul apoi, le simte cu alți ochi. Pentru el universitatea nu-i loc de tortură prin cărți și dascăli, neînțelegători, nici de oameni, nici de adevăr. Tânărul englez găsește aici prieteni și viață plină de sănătate și voie bună. Profesorul îi stă în locul părintelui, camaradul de-alături, îi e ca un frate. De aceea se leagă pentru veșnicie de colegiul lui ; acestei familii luminate îi păstrează pe lângă amintiri duioase, veșnică recunoștință, care ia forme concrete : ajutoare de bani, donații de cărți, și diferite colecții. Titlurile universității, sunt purtate cu deosebită mândrie ; când universitatea e angajată în vre-o întrecere sportivă, atunci actualii și foștii studenți cum și cetățenii orașului respectiv, consideră acea zi, ca o mare sărbătoare națională, care amintește jocurile olimpice. Universitatea engleză e o școală plăcută tuturor ; a stă în strânse legături cu problemele adânci ale societății, și se îngrijește mai presus de toate de nevoile de cultură ale tuturor,

fără deosebire de an : *Universitățile engleze sunt ca nicăieri în lume „Școli Populare“*¹⁾.

Pentru anglo-saxon, orice școală e privită ca un sfânt altar. Cu greu ne putem închipui, cu ce ochi se uită ei la universități „Incoronarea sistemului național de educație“. Câteva argumente sunătoare, ne vor da o mică idee de cultul lor pentru școală. Nu dăm ca pildă universitățile dela Oxford și Cambridge ; prin averile lor, prin prestigiul moral și rolul lor în istoria țării sunt unice. Să luăm de exemplu universitatea dela Manchester. Întâiul cititor e un negustor : John Owen ; el lasă, 96.654 lire pentru întemeierea unui colegiu. Curând după acest dar, se strâng 100.000 lire prin subscripție publică pentru mărirea colegiului. Biblioteca se înființează prin aceiași metodă ; unii își mută biblioteca casa lor, în casa tuturor : Universitatea. Se strâng în felul acesta 100.000 volume. În fruntea donatorilor strălucesc ca totdeauna în această țară cei bogați : episcopul Lee, profesorul Milnes Marshal, doctorul E. A. Freeman și sute alții ; închidem seria cu numele profesorului de istorie, Richard Copley Christie. Muzeul se înalță la fel : generoșii dau năvală ; e în joc doar mândria orașului. Facultatea de pedagogie, care numără acum opt profesori de universitate, patru doctori și nouă profesori secundari și primari, un fel de organizație americană prin belșugul de specialiști, e „săltată de neobișnuite înălțimi“ prin mărinimia lui Sir James E. Jones. I face căminul studentesc în amintirea fiului său, alții adaugă facultății de pedagogie, tot ce-i trebuie : biblioteci, săli de gimnastică, pavilioane sportive, cluburi, ca să nu le lipsească nimic acelor cari se pregătesc să pregătească viitorul Angliei.

1) Pentru activitatea extra-scolară a univ. engleze, vezi interesante date:

W. H. Dawson, op. cit.

M. Leclerc, L'Education en Angleterre.

În 1902, când se serbează amintirea întâiului fondator, se strâng alte 102.500 lire. Catedrele se întemeiază prin donații particulare. Din fondul doamnei Sarah Fielden, se completează învățământul pedagogic, creiându-se catedrele necesare și școli de aplicație. Și tot așa, prin daruri se creiază catedra de limba rusă, italiană și altele. La încheerea anului 1919, universitatea anunță pe cetățenii din Manchester și împrejurimi, că are nevoie de 500.000 lire, ar fi 125.000.000 lei, după cursul din urmă al leului. Suma aceasta îi era necesară pentru mici îmbunătățiri și numai în trei direcții : cursuri pentru lucrători, burse pentru studenți și cercetări științifice. Cum s'a procedat pentru strângerea banilor ? Primarul orașului dă alarma, că universitatea e în suferință ; în grabă se strânge aproape jumătate din suma necesară ; jurnalul „Manchester Guardian“ a fost sufletul mișcării. Donațiile la școlile și universitățile engleze, nu se mai termină : Josse Haworth dă 10.000 lire, pentru studii chimice ; doamna Royds 4000 ; altul 6000 ; calendarele universităților sunt pline de alte daruri mai mici, de sute de lire, apoi biblioteci, instrumente științifice și multe trofee din ultimul război. Pe lângă aceste ajutoare, o universitate este sprijinită de municipalitate, provincie și stat. În 1911—1912, le-a dat la toate 276.500 lire ¹⁾).

Istoria celorlate șapte universități tinere, întemeiate dela 1900 încoace, e la fel. Cea dela Birmingham ¹⁾ a fost și mai norocoasă. Întâiul cititor, Sir Josiah Mason, i-a dăruit 210.000 lirt. la care se adăugă în grabă, 326.000 lire prin contribuție publică. Sumele primite dela stat, provincie și comună, apoi diferite daruri, sunt ca la Manchester.

Adăugăm că universitățile vechi engleze, ca și ce-

1) The University of Manchester Calendar, 1920—1921

2) The University of Birmingham Calendar, 1920—1921.

le scoțiene, sunt mult mai bogate. Acestea din urmă sunt sprijinite prin fondul Carnegie.

Aceste date ne lămuresc asupra locului, pe care îl țin universitățile în inima poporului englez. Ele sunt școli naționale”.

Câteva însemnări despre universitățile engleze, ne arată o notă așa de puțin cunoscută în psihologia acestui popor : așa nămi-o idealismul englez ; tăcut, smerit și totdeauna rodnic ; ferit apoi de atitudini ridicole, numite cu formula „Secătură Enthusiastă“, vorbă pe nedrept aplicată tinerilor numai, căci cele mai ticăloase, sunt secăturile senile. În voința tare de a servi prin faptă societatea și nu prin tânguiri sentimentale, Anglia ne apare ca un bun învățător. Viața aceasta e o notă comună poporului englez. Nu din întâmplare, Andrei Carnegie, genialul fabricant și neîntrecutul filantrop, unul din stâlpii culturii mondiale, s'a născut în Scoția, Bucovina Angliei. Fapta lui e în atmosfera Angliei, plămădită de geniul lui Carlyle. Diferență între nababul lumii și obișnuitul englez nu e ; sau sau doar una fără importanță : cantitativă.

Binefăcătorul internațional a înfăptuit în porții fantastice, ceiace e în obiceiul anglo-saxonului obișnuit. Când vezi că mai toată civilizația engleză, spitalele impunătoare, școlile nenumărate, bibliotecile, muzeele, apoi bisericile sunt întemeiate și susținute nu prin Stat, ci dărnicia cetățeanului, care miluește aceste așezăminte cu preciziunea cu care își plătește impozitele, ai impresia că fiecare își spune lui însăși vorbele lui Carnegie :

„Aceasta să fie doctoria omului bogat : să dea exemplu, de viață modestă și simplă, acordând familiei sale, numai cele trebuincioase ; iar după aceasta, să-și considere toate veniturile, ca un capital, care i s'a încredințat lui, ca să-l administreze

spre cel mai mare folos social, omul bogat fiind numai episcopul fraților săi, mai săraci¹⁾.

Pentru împlinirea multor nevoi, prin care trece neamul românesc, ne trebuie atâtea forțe morale, mult și tot mai mult idealism carnegian. Oricât ar da Statul nostru pentru educație, nu-i destul; trebuie să vie inițiativa particulară; societatea engleză ne dă un admirabil îndemn; fără jertfe enorme pentru școală, nici o îndreptare serioasă nu putem aștepta; nici organizare cinstită, nici rânduială și nici o cultură; vom fi veșnic cerșetorii apusului, deși pământul ca și geniul nostru „Aur poartă“.

Profesorul John Adams²⁾, dela universitatea Londrei, scrie într'o carte mai nouă că „dacă o nație cu educație mai înapoiată dorește să birue împotriva altora mai înaintate, trebuie să-ș întregască și să ridice școala“.

Iar câți bani trebuie pentru școală și mai cu seamă de unde trebuie să isvorască aceste sume, ne dau englezii cele mai bune soluții. Statul să fie sprijinit de darurile tuturor. Ne trebuie și nouă, „*Cetățenii dela Manchester*“.

1) A Manual of the Public Benefactions of Andrew Carnegie, Washington, 1919.

2) John Adams, The Evolution of Educational Theory.

SCRISOAREA V-a

SCRISOAREA V-a

Aspecte din Universitatea engleză: I. Aspectul social: Impresii și icoane culese din King's College. — Societățile studențești. — Devize și rostul lor. — Profesorii între societățile studențești. — Societățile de educație fizică. Exemple de viață studențească. — Celebritățile Angliei, co educatori ai tineretului. — Condițiile educative. II. Concluziuni: Condițiile generale ale educației.

I.

Intr-o dimineață cernită de vestitele neguri, cari îndoliază zilele de toamnă ale Londrei, am legat întâia prietenie, cu înalta instituție: King's College ¹⁾.

Se părea că Tamisa, pe malul căreia se ridică școala, varsă, cu sute de guri, ca un șarpe uriaș, plesnit de venin, valuri și bucăți de noapte asupra „Cetății de Lumină“.

Intru la fugă, în casa culturii, ca spre adăpost. În hala, care te primește chiar din prag, lămpi mari se luptau neconținut cu întunericul. Grupuri, grupuri de studenți, învăliți în mantii largi și negre — uniforma colegiului — voiau par'că, prin vorbe și gesturi domoale, să aducă oarecare înviorare ceasurilor antemeridiene. Valurile de negură înaintau, cu neîntârziată năvală și tot mai tare, prin ochii școlii.

Brăie de lumină, încing păreții sălii severe: coli mari de hârtie, cari te strigă cât mai aproape, ca

1) Noembrie 1920.

spre o plăcută lumină; Iar de elhemarea lor, se bucura ochiul, dar mult mai mult inima: mă aşteptam să stea aşezate, pe pânzele de culoarea albului obosit, cursurile universităţii, pentru care mă ostenisem — vreme şi cale lungă — lăsând în urma mea, mări şi ţări.

În locul obișnuitului program — orar și numele de profesori, văd însemnate cu litere mari și groase, firmele numeroaselor cluburi și asociații studentești: Societatea Dramatică, Uniunea Creștină, Asociația Sportivă, Clubul Cercetașilor, și așa vin la rând fel de fel de societăți: a literaților, idealistilor practici, teologilor, educatorilor, inginerilor, fotografilor, muzicanților, istoricilor... lista e greu de sfârșit; îți trebuie pentru asta tenacitate englezească.

Deviza societăților studentești, indiferent de obiect, e cât mai multă voință comună „Common Life“ și relații sociale „Social Intercourse“. La temelia lor stau forțele țării, din care se împletește viața — împreună: instinctele sociale. În valorificarea aspectului social din natura omenească, spre cel mai mare folos obștesc, și fără împuținarea forțelor originale, englezii sunt artiști fără păreche. Clubul aduce tânărului mijloace de recreație; aici studentul, chemat de nada plăcerii, își cucerește personalitatea, îmbogățindu-și și corectându-și sufletul, din contactul cu acest mare învățător: Societatea. Creșterea caracterului vine ca dela sine: a fiecăruia în, și prin societate, și a tuturor prin fiecare.

Câștigurile sunt fără oboseală; e doar deviza societății, să odihnească și distreze; dar, dela o partidă de football, o reprezentatie teatrală, un meeting religios, ei se aleg, cu foloase incalculabile. *Relațiile sociale sunt cel mai simpatice educator; aici fiecare, în timp ce se educă pe sine, face educația altuia; e o cooperare sufletească, care produce în*

pedagogic, minunate rezultate, așa de bine cunoscute în economia politică.

Profesorii dau societăților studentești tot prestigiul. La unele, președinți sunt chiar profesorii. Exemple din King's College: Societatea Literară; Președinte: Prof. Gollancz; Cercul francez: Prof. V. Spiers; Societatea studiilor slavice: Prof. M. V. Trofimov.

Deși englezu-i om cu program, mai diahi decât neamțul, și în prețuirea timpului, nu-i nimeni ca dânsul, ceasul petrecut la societate, e socotit tot așa de bine întrebuințat, ca și acele dela curs; și în această privință, părerea studentului coincide cu a profesorului, care își petrece o bună parte din timp, în societățile studentești; la luptele sportive el nu lipsește; dezbaterile societății, adeseori le prezidează; idei și îndrumări dela el pornesc. Apare însă oricând, cu foarte multă discreție: îți face impresia, că nu-i nimic, deși mai totdeauna e totul, în societate și în inima fiecărui colegian. *Influența lui covârșitoare, nu întunecă, ci ajută numai pe student în dobândirea individualității lui, luminându-i-o, în cele mai adânci și ascunse încercări sufletești.*

Și așa i se luminează tânărului, văile inimei, prin care curg izvoare noi de viață. Prin influența directă, experiența cuminte a profesorului se înfrățeste cu tinerețea sprintenă a studentului; se înțelepțește unul, întinerește altul; prezentul se apropie de trecut, iar uniți privesc cu încredere vitorul; astfel, activitatea procesului educativ e continuă și în această atmosferă și societatea studentească, se pregătește tânărul englez, pentru ca să-și poată lua cu demnitate și siguranța liniei drepte, locul de muncă, pentru societatea cea mare: „Țara“.

M'au interesat mai mult societățile de educație fizică. Aici englezii sunt măștri. Cu sănătatea „întâia bogăție a omului“ și „temelia fericirii noastre“, ei nu se joacă. Dacă englezii au așa de multă ener-

gie, se datorește în bună parte și nenumăratelor elu-
buri de educație fizică; nu numai atât: în orice so-
cietate englezească e o tendință spre sport și joc;
ba mai mult: *aceste lucruri, biblia, Shakespeare al-
cătuiesc cele trei mari idealuri ale poporului englez.*

Intr'o carte americană ¹⁾ am găsit trei sănătoase
principii, cari par a sta la temelia societăților stu-
dențești: 1. „Baza oricărei societăți, trebuie cătuată
în activitatea fizică”. 2. Activitatea religioasă, etică,
literară, și științifică, trebuie anexată, dar fără a
slăbi vigoarea fizică“. 3. Chiar în eforturile serioase,
seriozitatea să nu fie vădită; elementul didactic să
nu predomine“.

Aceste îndrumări sunt scrise ca pentru noi; ne
trebuie mai multă educație fizică; dacă amânăm, ne
amenință, ca un dezastru național, tuberculoza în
massă. M. S. Regina, în apelul care țintește să ne
deschidă punga, pentru a ajuta pe victimele nepăsă-
rii noastre, ne spune că „numărul tuberculoșilor ro-
mâni crește îngrozitor“. Cine a fost prin școala de-
după război, știe că boala e îngrozitoare. *Problema
educației fizice nu mai e o chestiune a școlii, și a
maestrului de gimnastică, ci a nației întregi; tuber-
culoza e unul din marii noștri dușmani, care ne atacă
tot ce avem mai bun: copiii, școlarii, studenții, in-
telectualii, și prin ei, însăși viitorul țării și nădej-
diile noastre de mai bine.*

Colegiul pedagogic — dăm exemplu dintr'o școală
unde studenții sunt flăcăi tomatnici— a avut în Mar-
ție o luptă de football, cu alt colegiu. Deși numai o
mică parte erau eroii, două camioane ne-au dus pe
toți la fața locului. Studentimea, în delir de fereire,
cum nu i-am văzut niciodată. Studentele mascate,
vopsite pe față — singura zi dintr'un an, când le-am
văzut așa cu roșu pe obraz— strigau, cântau, chiu-
iau, studenți la fel, era o veselie, cum e în sat la

¹⁾ P. Monroe, Principles of Secondary Education, p.
276—277.

mine, când se rupe jocul, în întunericul Duminicii și când mama spune: „Ferice de țărani, că știu să petreacă!“.

Lupta bătaioasă. Profesorul de pedagogie, T. P. Nunn, numai ochi. A doua zi, în locul obișnuitului curs, nu știa cum să-și consoleze studenții, pentru înfrângerea suferită: „Și oricum, și oricare e rezultatul, partea importantă e că ați fost corecți în luptă, leali, eroici...“.

Alt exemplu, din aceeași școală. Societatea Creștină roagă pe prof. John Adams, să le vorbească despre învățământul religios. Prezidează un tânăr preot, studentul conferențiarului. Dăm numai concluziile: „Spiritul religios — înțelegerea în adâncime, lărgime și mai cu seamă în înălțime a vieții — trebuie să străbată viața școlii, la fiecare curs; în acest spirit trebuie săși facă fiecare profesor lecțiile, indiferent de specialitate; educația religioasă, ca și limba engleză (la noi „limba română“), nu-i datorită unuia, ci a tuturor; a gândi și lucra altfel, înseamnă a fi neleal, școlii și societății. Ca să fii bun cetățean al pământului, trebuie să fii al cerului mai întâi. Trecând la Biblie, spune că această minunată enciclopedie, trebuie pusă între Shakespeare și Dickens. Incheie cu observația, că noi oamenii — vorbea numai pentru oamenii lui — ne lăudăm cu smerenie în fața lui Dumnezeu și cărții sfinte; dar oricât ne-am umili înaintea lor, — nu-i niciodată destul“. Așa a vorbit decanul pedagogilor englezi, către viitorii educatori. În urma discuțiilor libere, în care sala pune navală de întrebări conferențiarului, mi-au sunat în minte, mai luminos ca întotdeauna, cuvintele genialului dela Weimar: „Credința nu-i la începutul, ci la sfârșitul științei“.

Spiritul acesta e o notă generală în poporul englez: „Tăriq Angliei e în educația ei; învățătorii învățătorilor sunt doi: Cristos și Shakespeare“. Și aceste vorbe, înfățișează numai niște roze palide,

din izvoarele de idealism englez: Oxford și Cambridge.

Să ne întoarcem la King's College, ca să dăm și alte exemple; fără ele, teoria e un chin, iar vinovatul, care nu știe valoare a exemplului; „O brută stupidă“. Subiectul ultimelor conferințe a fost: relațiile între știință și religie de conferențiar Prof. Hearnshaw; studiul ist. mondiale: R. G. Collingwood; universitatea în societate de conferențiarul Viconte Haldane. Prezidează și vorbesc la alte cluburi. Prof. Barcalay Smith și însăși vice-cancelarul universității Londrei, Doctorul Russel Wells. Din aceste, poate pentru unii destul de plictisitoare amănunte, se desprinde pe lângă câteva din secretele puterii morale a poporului englez, *dar și un mic exemplu despre activitatea studentului englez, în activitatea extrauniversitară, bine organizată și însoțită totdeauna de dragul și experiența, și adeseori de prezența profesorului englez, care nu-și uită o clipă, menirea lui de educator.*

Și totuși acestui neam, i se pare că nu-i destul atât; arta educației e prea grea; profesorii nu pot dovedi totul: englezii sunt practici; ajutoarele școlii sar ca din pământ: celebritățile artei, științei, comerțului și industriei, se simt fericiți și onorați, să puie experiența talentul lor, lângă acele ale educatorului de meserie: profesorul.

I-am văzut pe acești învățători ambulănți, cuvântând și sfătuind în întruniri populare, teatre, Hyde Park și biserici; dar i-am întâlnit dearândul, de par'că ar fi tocmiți. Ce-i îndeamnă la această faptă? O convingere religioasă: *„Comunicarea luminii e o datorie; cum e o crimă, să lași pe vecin, să moară de foame, când hambarul tău e plin, aceiași ticăloșie, poate mai mare e, să nu răspândești în jurul tău lumină, înlăturând ignoranța, primejdioasă ca și foamea“.*

Cam așa vorbea deunăzi vice-cancelarul univer-

sitații din Londra, exprimând un sentiment, al tuturor.

Inrâurirea sufletelor mari e hotărâtoare oriunde. Influența lor asupra tinerilor e incalculabilă. Ei sunt eroii vii și prezenți, cari întrupează înaintea studentului, idealurile de muncă, bine și „Servicii Sociale“. Prin fapta lor se zguduie și cucerește firea întregă : gânduri și mușchi, spre fapte mari; prin ei, vine corectare, întregire, cu o vorbă de școală : „*maximum de valorificare a individualității spre cel mai mare folos social*“.

Din educatorii ambulanti, dăm nume cunoscute la noi. Bernard Shaw e invitat să vorbească studenților dela pedagogie. Subiect : greșelile educației. Public ? dăscălimea Londrei. A fost la 12 Februarie¹⁾. Ce le-a spus ? Numai lucruri dureroase : „Educația a fost o șarlatanie, profesorii cotcari, școlile închisori, părinții tirani, totul o mascaradă și înșelăciune, iar victima veșnică : copilul. Drepturile micului sclav, fără cuvânt și apărare, sunt apărute cu pasiude de acest Rousseau englez. Sala aplaudă sgomotos; păcatele trecute sunt răz bunate. *Englezii mi-au părul pe lângă alți oameni, cu o ps holocie shakespeare-iană, și înțelept și minte popor, care își ascultă profetii, chiar glasul lor taie adânc și usturător.*

Să ne întoarcem la King's College. La 30 iunie am văzut la clubul cercetașilor, pe însăși părintele cercetășiei locot. general Sir Robert Baden-Powel. Cu vorbe domoale, modeste, prietenesti, ferit de nota „caporalismului prusac, sau tot așa de bine spus : continental !“, sfătuește studenții să-și păstreze sănătatea, adaogând că : „numai prin voința morală pot fi utili „Țării“ : apoi, vindecarea bolilor sociale nu mai poate veni din autoocrație, și nici din biroocrație“.

Alt Sir duce mai departe vorba, care se încheie

1) 1921.

cu sfaturile calde, din partea doctorului Russel Wells : „*Studentii să-și caute fericirea în munca, spre care simt înclinare și dragoste, iar idealul vieții, în iubirea pentru cel de alături și servicii sociale*“.

Educatorii ambulanti, în stilul lui Bernard Shaw, Sir Robert Baden-Powel, viconteles Haldane, nu sunt o excepție, în viața poporului englez. De exemplu, acum în timpul verei îi găsești — și ce numeroși sunt! — în fruntea coloniilor educative „*Summer School*“, împrăștiate în localitățile istorice, și stațiunile balneare și climaterice. În jurul lor, se adună școlarii și tinerii în general. Am înaintea mea colonia din Derbyshire. Între cincisprezece dascăli, din care nici unul nu-i profesor de meserie, se află următoarele persoane : Episcopul Gore, Baronul von Huegel, Sir Sydney Olivier, Sir George Paish, doctorul A. I. Carlyle, preotul doctor Selbie, și preotul E. S. Woods.

Așa că în legătură cu problema educației, nu știu ce să admir mai mult la poporul englez : Nația, care își dă ultimul obol pentru școală ? Fruntașii vieții culturale și economice, cari pe lângă donații fantastice, aduc școlii continuu sprijin, ca educatori ai maselor, copiilor și tineretului ? Ori pe artiștii lor ? mari, din cari unii — exemplul Bernard Shaw — își pun tot talentul pentru apărarea „Copilului“ centrul cel nou al educației ; iar alții, în răspândirea convingerii că : „Numai în educație se poate găsi Salvarea Civilizației“, ca H. G. Wells.

În silințele noastre, pentru înnoirea neamului prin școală, Anglia ne dă mare ajutor : poporul, dela miner la lord, ne arată măsura jertfelor materiale : educația ca și războiul are nevoie de foarte mulți bani ! *Fruntea societății - engleze, — ne spune că datoria de a fi educator, prin gând și faptă, e a tuturor. Urișa lor experiență ne arată că lucrul e posibil și adăogăm noi necesar, pentru societățile, cari vor să alunge, începutul sfârșitului.*

SCRISOAREA VI-a

SCRISOAREA VI-a

Aspecte din Universitatea engleză: Sufletul dela Oxford: I.
Prestigiul unic al Oxfordului. — Spre cetatea templelor de cultură. — Monumentul călăuză. — In preajma colegiilor. — Oameni și mișcări din Universitatea dela Oxford. — Celebritățile Angliei ca produs al colegiilor exfordiene.

Asemănat cu Londra, care ocupă suprafața județului Roman, adăpostind aproape jumătate din populația țării noastre, Oxfordul pare doar un târgușor mai de frunte; față cu întinsul făr' de sfârșit al imperiului britanic, bătrâna cetate, de străveche cultură, este cel mult un punct, scăpat în mijlocul Angliei sudice, în partea de apus a metropolei și aproape de ea, ca de-o asvârlitură de băț.

Felul, în care englezii, neîntrecuți negustori, își cinstesc vestitul antrepozit de suflet, e unic pe lume: numele vechiului oraș vine în colțul cel mai curat al inimei lor, după Crist și Shakespeare; și oricât cauți, să alergi după fraze înflorite de vorbe mari, nu poți exprima decât prea puțin...

Englezul obișnuit socoate ca una din cele mai creștinești datorii, să cunoască Oxfordul; îi spune glasnic instinctul, că de aici nația lui și-a tras continuu în cursul veacurilor, forța spiritulăă, care dă viață și sens moral activității economice; și, tot din acest loc, au pornit cu fapta și cuvântul, învățători și reformatori, *atunci când Anglia era primejduită să repete storia Cartaginei, răpusă de putregai.*

De aceia, copiii Oxfordului sunt alintații tuturor claselor sociale: prin saloane și societăți, cum și

spre măririle statului, — dacă le caută ; lucru e mai rar : omul se înalță fără stat.

Tânărul, care n'a trecut pela Oxford, deși e prea mândru cu titlul din Bristol ori Leeds, are totuși părerea de rău, a unui vis neîmplinit ; și-l doare sufletul, că n'a putut să-și facă educația într'un colegiu oxfordian, din cauză că, n'a fost destul de vrednic să capete o bursă, ori prea bogat ca să plătească.

Profesorul dela Londra, când ia curs aduce vorba de Oxford, își schimbă căutătura pe deantregul ; în ochii lui nu mai vezi linia dreaptă, așa de caracteristică englezului, de orice meserie ar fi ; dușoșia îi colorează glasul și melancolia îi îmbracă firea... ; apoi, făr' de voie, îl cuprinde un fel de mândrie, așa de străină învățatului nordic.

Am cules aceste impresii, nu dintr'un oarecare oraș de provincie : Manchêster, Liverpool ori Birmingham, ci din Londra, vestit ca cel mai mare centru din lume, și unic și prin uriaș : instituții, pentru prinderea adevărului ; colegii universitare, biblioteci, colecțiile dela muzeul britanic, laboratorii, arhive și sute de societăți științifice.

„Să treci pe la Oxford“ e unul din puținele îndemnuri, ce capeti în această țară ; sfatul însă, ia atâtea forme, că devine la urmă o discretă poruncă : „Nu înțelegi nimic temeinic din tainele sufletului fără Oxford“ și la urmă, concluzia-ordin : „Vei ști ce înseamnă a trăi *famos* pentru tine și spre folosul tuturor, după ce vei gusta din aerul oxfordian“.

Pentru poporul englez, cel mai umil așezământ de educație stă în cinstea oracolului din vremea veche ; și, ca și cei vechi, dela aceste oracole moderne, așteaptă prezicerea și făurirea norocului național ; de aceea, în fața lor, își deschid sufletul și băerile pungii : și numai o imaginație atinsă ne-ar pune înainte, furtuna de stări sufletești stârnită de

icoana oraşului străvechilor temple de educație — al lor și — numai al lor.

Proporțiile ea și tâlcul lucrurilor se schimbă pe deantregul în preajma oamenilor și locurilor mari; mai toate din jurul tău par mici, mărunte și neînsemnate; dar, cu alt înțeles: trenul care într-o zi închisă, din jumătatea lui Iulie, ne cară la Oxford, să zicem o sprintenă jucărie de laborator: lanurile de flori, din dreapta și stânga noastră, strături pentru practica agricolă, din școala primară; iar lucrătorii, niște copilași din grădinile lui Froebel.

De-asupra noastră, cerul, un val cenușiu de pânză, întins drept pe acoperișul vagoanelor, se lasă tot mai aproape de noi; între el și pământ, apropiere ca spre îmbrățișare, iar la mijloc tot mai multă concentrare de suflet; și totul încrețit de gânduri și gânduri: călătorii, florile, văzduhul, până și locomotiva; aproape de Oxford, seamănă cu un dascăl obosit, ce-și duce școlarii într-o excursie științifică; și când să intrăm în cetatea școlilor, cade o ușoară bură de ploaie, — gânduri condensate în picături de apă; și semne de noroc!

Cu fiori noi, faci primii pași în orașul ce ți se arată chiar dela început bătrân ca veșnicia, cuminte, înțelept, omenos și cumsecade; și așa de dragălaș, și de treabă că povestea cântecului din vremea reginei Elisabeta, „*dacă Dumnezeu și-ar face casă între oameni, atunci cu siguranță că ar veni la Oxford*“.

Monumentul martirilor (The Martyrs Memorial), așezat cam la mijlocul orașului, îți iese în cale ca o îndoită călăuză: pe scena Oxfordului, atât de bogată în decoruri lugubre și actori — eroi: apoi, în trecutul Angliei, din belșug luminat cu sângele ostașilor voluntari, în apărarea marilor idei morale.

Din ferestrele unui foișor sprinten — de departe un turn de catedrală gotică — răsar în atitudini profund caracteristice chipurile episcopilor mar-

tiri : spre nord, privește Thomas Cranmer, arhiepiscopul din Canterbury, „care a trăit pentru drepturile și prosperitatea Angliei ; și cu neobosită hărnicie și tăcută smerenie, a murit apărând independența coroanei engleze, libertatea bisericii engleze contra jugului străin și, biblia engleză“¹⁾. Spre est privește statuia lui Nicolas Ridley episcopul Londrei, înfățișând tăria cu care a dus nobila luptă pentru credință. Și, cu fața la vest, stă Hugh Latimer, episcopul de Worcester, purificatorul religiei și dușmanul imoralității vremii.

Și toți trei, au fost arși de vii, ca eretici ; care le-a fost vina ? S'au ridicat împotriva păcatelor naționale, spălând tina din biserică, făcând astfel posibilă desvoltarea morală a poporului englez.

Vrednice sunt de citat cuvintele spuse de prelatul din Worcester, către episcopul Londrei, înainte de a gusta din misturea flăcărilor :

„Fii tare, Frate Ridley ! Candela, pe care o aprindem azi, nu se mai stânge ! Va arde deapănarea !“.

Marea tragedie a veacului al XVI-lea, în amintirea căreia stă monumentul treimei eroice : Cranmer, Ridley și Latimer, ne amintește din nou, *ca și cele mai nobile instituții — aici e biserică — pot ajunge în josnică decădere și „cumplite meșesuguri de tâmpenie națională ; fapta episcopilor celebră, ne spune, că în asemenea cazuri, numai jertfa de sine, poate spăla păcatul, aducând îndreptare...*

Martirii aceștia nu sunt o excepție în viața Oxfordului. Trei veacuri eroice : XIII, XIV, XV, stau înaintea lor ; și altele trei îi urmează : XVII, XVIII, și XIX. Ei stau la mijloc, în secolul al XVI, la mijloc în timp, după cum monumentul comemorativ străjuește în mijlocul Oxfordului.

Ne interesează pentru problema noastră - Su-

1) Mason, Thomas Cranmer, p. 202, citat de Robert Cecil.

fletul Oxfordului — în deosebi figurile culturale și cititorii educației engleze ; și cu acest gând, intrăm în colegiile universitare, vechi, străvechi, și trainice pentru deapurarea, prin trupul, învățăturile și învățătorii lor.

„Universitate dela Oxford e o republică federală de — colegii ; și după cum fiecare cetățean din Statele-Unite, e cetățeanul unui anume stat, tot așa studentul dela Oxford, trebuie să fie membrul unui colegiu, care formează o parte din universitate; și ține de ea, pentrucă e studentul unui colegiu.

Universitatea la rândul ei, e mai mult decât suma părților : ea are muzeie (The University Museum, una din cele mai complete instituții din lume pentru studiul științelor énaturele), biblioteci, laboratorii, etc., la care sunt admiși toți membrii ei. Aceste instituții, de ex. : The Bodleian Library (Biblioteca Bodleiana), pot fi comparate cu așezămintele din Washington, cari nu sunt proprietatea unui stat, ci comune tuturor membrilor din Statele-Unite“¹⁾.

Nu intrăm în multe amănunte ; nu ne-ar duce prea mare folos ! *ne interesează numai sufletul și metoda de lucru din aceste așezăminte, înțelegându-le ca bune instrumente care să ne călăuzească în valorificarea propriului nostru suflet, aplicând metodele lor nevoilor noastre, neuitând nici când de psihologia națională.*

Dacă ținem seamă de măsurile continentale, observăm că Oxfordul are douăzeci și una de universități, cărora englezii le zic colegii ; un colegiu însă e mai mult de cât o universitate europeană ; atâta sunt de impunătoare, că în preajma lor, ca și înaintea geniilor, *îți uși naționalitatea ta și a lor, considerându-le ca neperitoare monumente ale umanității și omagii aduse ideii educației.*

1) J. Wells, Oxford and Oxford Life.

Ridicarea celor dintâi — zece — coincide cu ridicarea poporului englez (1272—1485), și anume după sfârșirea acelei epoci, „de scufundare națională (1066—1272), când străinii au condus și stăpânit țara, când clasele conducătoare scriau latinește și vorbeau franțuzește, limba engleză ajunge graiul țăranilor, iar vorba pământean „native“ e sinonim cu șerb, „șerf“¹⁾.

Dăm data întemeierii lor spre a arăta mai întâi venerabila bătrânețe a fiecăruia ; apoi *legătura așa de strânsă între renașterea unui neam și înălțarea școlilor, ideie așa de veche, banală, dar adeseori uitată și o amintim cu toate puterile.*

Decanul colegiilor universitare „University College“ e întemeiat în anul 1249 ; și tot așa de însemnate sunt și celelalte nouă, prin faima vechimii lor : Balliol (1263) ; Merton (1264) ; Exter (1314) ; Oriel (1326) ; Queen's (1340) ; New (1379) ; Lincoln (1427) ; All Souls (1437) ; Magdalen (1458).

Seria doua coincide cu progresul naționalismului englez (1485 până la 1603) : Brasenose (1509) ; Corpus Christy (1516) ; Christ Church (1546) ; Trinity (1554) ; St. John's (1555) ; Yesus (1571).

Vin apoi colegiile mai noi, a căror viață stă strâns legată cu marile schimbări, politice, economice și morale mai ales — din viața poporului englez : Wadham (1612) ; Pembroke (1624) ; Worcester (1714) ; Keble (1871) ; Hertfold (1874).

Câteva clipe din viața lor glorioasă, ne va arăta că oamenii profetici ai poporului englez, din ele au pornit. — *In interpretarea civilizației engleze, se ține, în chip exagerat, seamă de factorii geografici, lăsând în umbră, adevărul creator de cultură cu omenie, — Omul. Englezii nu cad însă în această grosolană eroare.*

Ca să pornim cu începutul, deschidem seria cu

1) A. F. Pollard, The History of England. p. 32.

veacul al XIII-lea, prin *Robert Grosseteste*, „unul din cei mai vestiți învățați ai Oxfordului, conducătorul *bisericii engleze*, mare patriot și — statornic amic al universității“. Infrățirea strânsă între biserică și educația engleză se cimentează din cele mai vechi timpuri și ține până azi, și cu onoare și folos pentru amândouă instituțiile. Episcopul Grosseteste e printre exemplele dintâi.

În întemeierea colegiilor oxfordiene, clerul are locul de cinste ; din douăzeci și unul, zece sunt ridicate de biserică ; dăm numele acestor prelați, purând în paranteză ctitoria respectivă, ca un omagiu adus oamenilor mari, și spre a lămuri, de ce biserică în Anglia, se bucură de atâta prestigiu : archidiaconul din Durham (*University College*) ; episcopul de Rochester (*Merton*) ; episcopul de Exeter (*Exter*) ; Robert de Eglesfield, confesorul reginei Filipa, soția lui Eduard III-lea, (*Queen's*) ; William Wykeham episcop de Winchester (*New*) ; episcopul de Cantebury (*All Souls*) ; William de Winton, episcopul din Winchester (*Corpus Christi*) ; cardinalul Wolsey (*Christ Church*).
Melnicul de mai sus ne arată cu luminoasă evință, în ce largă măsură, biserică engleză a știut să se adapteze la nevoile de educație națională.

Retorcându-ne la veacul al III-lea și anume la oxfordienii din acea vreme, trebuie să amintim pe Roger Bacon, „fără pereche de interesant, pentru acei cari urmăresc evoluția gândului în evul mediu“. Cu câtă adâncă înțelegere vede el dușmanii adevărului : exemplu autorității slabe și nevrednice ; obiceiurile învechite ; imperfectia simțurilor disciplinate și ascunderea ignoranței noastre printre o înțelepciune aparentă ¹⁾.

Incheiem o treime ilustră, punând între Robert Grosseteste și Roger Bacon, pe Adam de Marsh,

1) G. H. Lewes, *The History of Philosophie* p. 83

gloria universității oxfordiene și „Illustrious Doctor“.

Veacul al XIV-lea aduce la rândul-i altă treime glorioasă: John Duns Scotus, Doctor Mirabilis, William de Ockham, „călăuză filosofică a vremii și viguros dușman al autorității papale“ și, John Wicklif, „una din cele mai mari forțe intelectuale a timpului“¹⁾. „Entuziast și fără frică, prin forțe solide, argumente strălucite, a fost omul par'că a- nume ales să ducă lupta contra puterii clericale; pentru el bogăția pământească e incomptabilă cu rolul preotului; apoi, de spiritul Mântuitorului numai jertfa ne poate apropia“²⁾. Prin traducerea bibliei — opera vieții sale — ajunge părintele prozei engleze³⁾.

În secolul următor, al XV-lea, Oxfordul arăta alt rând de oameni mari: John Colet, Thomas Morus și Thomas Wolsey, îs lumina colegiilor oxfordiene; „spre ele se simte atras însăși învățatul Erasmus, chemat sub cețile egrasioase ale Angliei de spiritul lui Morus“⁴⁾.

Din Oxford pornește, peste trei sute de ani, o puternică mișcare spirituală; ea se adresează în special maselor: celor „săraci, uitați și întunecați“. În fruntea ei stă John Wesley, „cea mai mare figură religioasă a secolului al XVIII-lea“⁵⁾. În jurul acestui misionar extraordinar prin spiritul de organizare, entuziasm și cultură clasică și teologică stă numai un mic grup de oameni, hotărâți să ducă o altă viață utilă celor în suferință, și după rânduiala morală, cu „metodă“, de unde termenul metodism, pentru întreaga mișcare.

1) T. S. Delmer, English Literature, p. 19.

2) H. O. Wakeman, The History of the Church of England, p. 150.

3) F. S. Delmer op. cit. p. 26.

4) H. O. Wakeman, op. cit. p. 195.

5) H. O. Wakeman, op. cit. p. 446.

John Wesley, socotind Anglia toată ca o parohie a lui, colindă țara dela un capăt la altul „străbătând 250.000 mile, predicând 40.000 predici, în biserici și sub cerul liber“⁶⁾, contribuind prin aceasta la ridicarea și organizarea sentimentului moral, prin cuvânt și instituții cu caracter educativ, social și filantropic.

Cunoscutele societăți religioase : „The Church Missionary Society, întemeiată în 1799, The British and Foreign Bible Society 1802, și creșterea școlilor de Duminică cu începere din 1791, au fost toate manifestări ale aceluiași minunat spirit și toate în oarecare măsură, produse de entuziasmul Metodiștilor“¹⁾.

Din Oxford au pornit în secolul care a trecut, aceea puternică mișcare spirituală, cunoscută cu numele „The Oxford Movement“ și de numele vestitului profesor dela Oxford, John Ruskin, sunt legate nu numai idealuri dar și izbutiri în ridicarea claselor de jos din suferinți și mizerie.

Și un om dela Oxford, Jeremy Bentham, dă lumii un termen „Utility“ și o formulă : „Cea mai mare fericire, pentru cel mai mare număr de oameni“, ca scopul moralității“²⁾.

Dacă intrăm cu mai multă atenție în trecutul colegiilor, observăm că prea puține nume am dat din viața universității din Oxford. Numai din exemple se va putea vedea, ce bogăție de oameni celebri, găsim în galeria istorică a fiecăruia.

Cităm din cartea D-lui Arnold, Oxford și Cambridge³⁾ : Colegiul „Christ Church“ a fost doica multora din cei mai celebri engleji „Să ne gândim

6) Lord Robert Cecil and, The Rev. H. J. Clayton, Our National Church, p. 144.

1) C. R. Fletcher, An Introductory History of England, Vol. IV, p. 228.

2) B. D. Alexander, A. Short History of Philosophy, p. 561.

3) Citat în Alden's Oxford Guide.

la istoria recentă : Lorzii Elgin și Dalhousie, Sir George Cornewal Lewis, marele sir Robert Peel și Canning au fost, toți, studenți dela Christ Church. Dintre oamenii de stat ai trecutului putem numi pe : Godolphin, Nottingham, Arlington, Wyndham, Carteret, Bolingsbroke, Grenville, Lyttelton, Mansfield. Din viața lor numai se poate construi o bună parte din istoria Angliei. Apoi vine numele lui John Locke, poezii Ben Jonson și Sir Philip Sydney, și a învățaților Gaisford și Casaubon. Din oamenii de stat moderni, avem trei prim-miniștri, dearândul : Gladstone, Lord Salisbury și Lord Rosebery. Membri ai colegiului au fost John și Charles Wesley și Dr. Pusey.

Și la fel se poate lăuda fiecare din cele douăzeci și unul din colegiile oxfordiene, cu mulți oameni mari — ctitorii imperiului britanic.

Lucrul interesant pentru noi, nu e nici numărul mare de engleji celebri și nici numele lor, oricât de celebre ar fi ; organizarea unui colegiu, atmosfera în care trăesc studenții dela Oxford și mai cu seamă mijloacele prin care colegiul ajunge la rezultate așa de minunate, acestea sunt punctele, pe care trebuie să le urmărim cu încordată atenție.

În această direcție, practica dela Oxford, aduce soluții fericite în una din cele mai grele probleme pedagogice : școlile internate ; mai mult : ne dă cheia formării caracterelor, fără care țările nu pot împlini nimic cu trainică viață.

SCRISOAREA VII-a

SCRISOAREA VII-a

Infățișarea externă a colegiilor universitare. — Spre inima lor, prin porțile umilinței. — Infățișarea internă. — Aspecte și forțe educative caracteristice colegiilor oxfordiene: Parcul și câmpul de sporturi. — Biserica și rolul ei în educația estetică, morală și socială. — A treia forță educativă: the Hall.

II

Factorul hotărâtor în colegiu: — Profesorul. — Străinii despre dascălii dela Oxford. — Nota caracteristică a educatoarelor oxfordiani. — Devotament apostolic. — Metoda lor: Scopul urmărit: — Creșterea caracterului și cuțerirea însușirilor cuprinse în termenul „Gentleman“.

III

Concluzia scrisorii VII-a; Sufletul dela Oxford ca sfetnic în purificarea mediului social și organizarea și reorganizarea școlilor noastre.

I

În preajma universităților oxfordiene — englejii le zic colegii — trăești cam aceleași sentimente, pe cari le ai citind cu atenție pagini din trecutul educației: nădejdiile legate de misiunea școlilor se întăresc și înseninează; mai mult: le vezi, cum se prind în valurile de suflet, cari se rup din inima fiecărui colegiu, pâlپând deasupra lor, ca în liniștea fumului de smirnă, pornit din domoale legănări de cădelniță.

Cele douăzeci și-unu de altare înfățișează, ca pedagogia privită în aspectul istorico-eroic, tot atâtea vii mărturii, de netăgăduite victorii: în cel mai greu

război — cu întunericul, prostia : viciul sub diferite forme. Pentru acei, cari mai au încă îndoeli asupra leacurilor contra păcatelor zilelor noastre, un pelerinaj la Oxford, ar fi de cel mai mare folos: omul de stat va înțelege că fără de școli, nu poți avea oameni, fără de cari, legi și reforme sunt litere moarte, în cel mai bun caz — iluzii eftine : fără veleat. Invățătorii de meserie s'ar întoarce cu puteri îndoite și mult întineriți, la munca, în care trebuie așa de mare jertfă, apoi credință, pentru triumfuri de toți așteptate.

Colegiile oxfordiene îți vin în ajutor ; ele alungă chiar umbrele de îndoială : au biruit oamenii și până și timpul ; deși străvechi, — din războiul cu vremea au eșit atâta de robuste de crezi că-s gata să înfrunte și lungă lungime a veacurilor ; și nu-s numai înarmate cu instinctul luptei, ca anglo-saxonul obișnuit ; dar, prin „măreția lor liniștită“, care se desprinde, ca din fiecare lespede, — anticipează biruinți sigure : și deși îndreptățite la drept — meritată mândrie, stau totuși învăluite, de o tăcută smerenie.

La această însușire, indispensabilă omului ca și așezămintelor, se adaugă altele : mai întâi, o înțeleaptă severitate, care se câștigă la sfinți și lucruri, numai dintr'o lungă experiență, izvorului cuminenției cu trăinice și adâncime : în fața lor, nu mai poți sta cu gânduri ușuratece, fiindcă prinzi legături cu țăriile vieții ; te vezi năvălit de fiorii veșniciei ; iar, ca o întregire a portului, stau învăluite de „o simplitate nobilă“ și îngândurată, ca un cânt de vecernie.

Și de n'ai ști nimic din trecutul lor ; de suflul frământat aici, sute de ani de-arândul, simți bine, de departe, că sunt cetățile spiritului, care tâșnește din fiecare cotlon, adunat din creerul a mii de studenți și sute de dascăli, cari dela 1249 încoace, au luminat fără întrerupere, bătrânele încăperi.

Cerul mai totdeauna închis, al Oxfordului și par-că răzâmat pe crestele colegiilor le îmbracă ca cu o haină urzită cu gânduri, adăpostind cu ajutorul zidurilor de cetate, din jurul înalteor școli — comoara de suflet, geniul colegiului — ferindu-l de irosire și întinare.

Pe dinafară, mai toate seamănă cu niște castele din evul mediu sau mănăstiri din aceiași vreme ; dar, pline de suflet, cum a fost epoca istorică, care ne-a dat scolasticismul, vestitele catedrale gotice și colegiile oxfordiene.

Cu greu îți vine să crezi, că în aceste muzeie așezate ca în liniștea satului: cu totul rupte de viața marilor centre engleză, în aceste vechi locașuri, sunt și azi ele mai vestite școli, pentru înnoirea poporului englez.

Ca să ajungi în interiorul celor mai multe din ele, trebuie să treci prin coridoare întunecoase ; intrările sunt la unele din cale afară de modeste. „Părinții noștri — serie Burgon — zidiau în alt spirit ; ei se mulțumeau cu o intrare cucernică, lăsând lucrurile alese pentru interior : și bine știau meșteșugul, de a înălța sufletul, silindu-l să intre mai întâi prin „Porțile Umilinței“¹⁾.

Dacă în liniile lor mari și pe dinafară, universitățile — cetitorul să-și amintească că sunt douăzeci și una — îs multe asemănătoare, — în aspectul lor lăuntric, înfățișează o pronunțată individualitate, ca cel din urmă cetățean englez : e fiecare în felul lui, ferindu-se ca de un primejdios lucru, de a sămăna cu altul. A fi o copie slugarnică a vecinului tău, umblând pe urmele lui, când tu poți avea cărarea ta. această atitudine e considerată la engleji, ca o îndoită tâlhărie : furi. prin aceasta individualitatea ta de un suflet, lipsind, în acelaș timp, și societatea de o forță nouă. Principiul acesta e

1) Alden's Oxford Guide, p. 25.

tare la ei, găsimu-și aplicații în toate manifestările vieții : dela arhitectura colegiului, până la aceia a caracterului englez.

După ce lași în spate zidurile de cetate, straja masivă între viața Oxfordului și aceia a colegiului, între într'o lume nouă : colegiul, pe dinafară, — o parte destul de însemnată din Oxford, — aici e un tot ; și, în cea mai armonică așezare : vechimea de vechi morminte și totuși fără moarte care umbrește păreții împrejmuitori, dă locul tinereții fără bătrânețe ; tot ce imperiul britanic a știut mai prețios în uriașa-i întindere, a strâns la Oxford ; iar de aici, alegând încă odată și luând tot ce-i mai ales ca natură, artă, știință și omenie, cu aceste elemente au înzestrat colegiile universitare, după planurile fruntașilor din arta engleză ; și cu grija, cu care o mamă hrănește pruncul de abia născut.

Cât belșug de frumuseță și ce nobile bogății pun englezii la picioarele studenților dela Oxford — la Cambridge, cum și în cele nouă mari centre de educație : Eton, Harrow, Rugby, Winchester, Westminster, Charterhouse, Merchant Taylors, St. Paul's și Shrewsbury e la fel — se poate vedea din va exemple.

Să-și închipue cititorul, universitatea din București în grădina Cișmigiului ; pe lac, covor de frunze și buchete de nufăr alb, albastru și de faimă europeană ; prin înguste cărări de apă, strălucite de florile lunii, rânduri, rânduri de lebede își taie cale, în disciplina elegantă a cocoarelor : răzuște sprințene aleargă obraznică și deavalma, spre marginea lacului, unde copiii din partea locului, le cheamă cu bucățele de pâine. Parcul e plin de flori ; dar, crescute ca din pământ : nu vezi nimic din rânduiala mestășugită a grădinelor botanice.

În mici poene, observi că iarba e bătătorită : figuri geometrice de formă dreptunghiulară stau însemnate cu var, pe pământul negru-gălbui : sunt

locurile pentru tenis, un joc așa de popular în Anglia. Sub copaci bătrâni, bănci, dar mai totdeauna goale ; studentul englez, după ce scapă de ora de curs, preferă mișcarea : sportul și jocul — educația fizică — e patina lui.

Și dacă adăugăm la marginea grădinei Cișmișului un brâu puternic de apă, și învăluim totul : universitate, lacul, florile, aleile cu arbori bătrâni, și câmpurile de sporturi, de farmecul și răcoarea pădurei, iar în locul zgomotului din București, liniștea de mănăstire a Oxfordului, ne facem o mică idee de colegiul „Worcester“, care nu se bucură de cea mai fericită așezare ; căci, e aproape de centrul orașului, și n'are nici vre-o faimă deosebită de a celorlalte.

Colegiul „St. Mary Magdalen“ ocupă o suprafață de o sută douăsprezece pogoane (acres) ; din această întindere, numai o parte e cuprinsă de gospodăria școlii ; păduri cu admirabile poene, grădini și flori vestite alee stau la dispoziția fericitelor interni ai acestui colegiu, unde și-a făcut studiile, printre alți oameni eminenti, și Addison, marele reformator moral și social al Angliei, și unul dintre educatorii Europei, în veacul al XVIII-lea. Una din cele mai frumoase alei poartă numele lui „Addison's Walk“.

Că la aceste două colegii : Worcester și Magdalen, se găsesc, mai la toate, parcuri întinse, cu grădini flori și ramuri din Tamiza, alintată la Oxford „Isis“ și drăgălașul Cherwell, un afluent al ei, le scaldă pe cele mai multe.

Și ca și orașele universitare germane, mai fiecare colegiu are câte o aleie clasică ; dar pe când la Iena, sau Heidelberg, aceste locuri de reculegere se numesc „Drumul filozofilor“ aici li se spune cu nume mai umile : „Aleia Mare“ la Christ Church. „Aleia Teilor“ la Trinity și așa mai departe.

Minunate grădini de tineri, așa se înfățișează

după interiorul lor colegiile dela Oxford. In aer curat își petrec studenții englezi cea mai mare parte din timpul lor, având drept educatori : Natura ; iar unde nu dovedește ea, vine Arta și dragostea camaradului ; și mai la urmă, ca o întregire, influența profesorului prieten, care la Oxford se numește — Tutor.

In mediul acesta ; tinerimea engleză se dezvoltă ca după idealul filosofului educator Platon. Studenții își trec o bună parte din timp „într’o regiune plină de sănătate, hrăniți de icoane și sunete drăgălașe adăpându-se cu Bine și Frumos, din fiecare lucru ; adieri nobile le mângâie ochiul și urechea, ca un zefir, care din regiuni mai curate, vine încărcat cu balsam, punându-le din tinerețe sufletul, în asemănare, dragoste și armonie, cu frumusețea rațiunii“¹⁾.

Atmosfera colegiului le dă vigoare și virtute, „un fel de sănătate și frumuseță și bună deprindere a sufletului“²⁾.

La Oxford — și în cele mai multe școli lucrul e la fel — poporul englez, o nație de negustori, a făcut faptă din cele mai avântate utonii.

Experiența oxfordiană arată una din cele dintâi datorii a educatorului : cunoașterea, după cum vine cazul, crearea sau purificarea atmosferei, în care se ridică un neam : prunci, copii, holte și adulți ; influența mediului e hotărâtoare, prin forțele lui puternice și continue ; e apoi dezastruoasă sau binefăcătoare, după interesul ce-și pune educatorul, a cărui trudă, fără ajutorul prietenos al mediului, e sisifică risipă de energie ; și tragică, ca și chinurile lui Tantalus.

A doua forță educativă și iasa de mult caracteris-

1) Republica lui Platon, Cartea III.

2) Aceiași scriere, Cartea IV.

tică școalei engleze, e Biserica, a cărei suflet stă în cartea clasică a Angliei : — Biblia.

„Acestei opere ; îi datoresc educația oamenii mari ai poporului englez ; din Biblie își trage nația filosofică zilnică ; din Biblie le izvoarește idealismul moral“¹⁾.

Gândul cerului e nedespărțit tovarăș în viața englezului ; e unul din marile lor izvoare de putere în viața economică ; elementul divin e atot puternic, când e vorba de o instituție ca Școala. În ea ei văd „un altar al celor sfinte, științei și literaturii ; în ea temelia folosului obștească și a fericirii individuale, pe baza principiilor morale ; dela ea cer fericirea societății, prin metodele plăcute lui Dumnezeu“.

Nu numai atât : îi stăpânește credința „că nu poți fi bun cetățean al pământului dacă n'ai învățat să stai după cuviință în cer“.

Cele douăzeci de capele cari împodobesc colegiile Oxford și din cari unele sunt biserici monumentale, cu faima pe care o ține la noi, Trei-Ierarhi de la Iași, ori Mănăstirea dela Curtea-de-Arges, ne arată puterea sentimentului religios în atmosfera dela Oxford. Câteva exemple ne vor arăta în ce forme se caracterizează această forță :

În înzestrarea bisericilor nu s'a făcut nici o economie, de bani, de timp și geniu. Artiști mari, arhitecți, pictori și sculptori, au repetat mai la fiecare povestea „Meșterului Manole“. Și nu numai ei, dar parcă unul câte unul din familia colegiului, a fost însuflețit de idealul artistului român ; frunțașii societății la rândul lor, au adus sume enorme.

Luăm ca pildă colegiul „Keble“ ; acest asezământ e din cele mai noi ; inaugurat în 1870. fiind ridicat prin subscripție publică pentru a cinsti amintirea lui John Keble, sufletul mișcării spirituale, numită „The Oxford Movement“.

1) Fr. de Hovre, German and English Education, p. 63.

Biserica e înflorită cu vestite mozaicuri și picturi, înfățișând momentele mari din vechiul și noul testament.

Desemnul e opera lui Butterfield ; suma necesară peste 60.000 lire, din donația W. Gibbs. Capela mai mare și tabloul celebru „Lumina Lumii“ de Holman Hunt, donația d-nei Combe.

Și așa, mai toate capelele se disting prin belsug de bogății artistice. Vestit e prin sculpturile lui „All Souls College“ ; unde Crucifixul e înconjurat de 36 statui și 100 statuete, opera lui E. Geflow-ski, cu supravegherea lui Sir G. G. Scott, și cu cheltuiala contelui Bathurst.

Nu mai puțin glorioasa e capela dela „New College“, aici avem unele geamuri pictate de Jervais, după desemnurile lui Sir Joshua Reynolds, iar altele, se crede, desemnate de școlarii lui Rubens ¹⁾.

Prin biserică atmosfera colegiului capătă o pronunțată notă artistică : frumosul naturei, care se desprinde din parcuri, grădini și flori, se întregeste cu acela al arhitecturii, picturii și sculpturii ; și dacă punem corurile îngrijite, cari sunt mai totul în serviciile religioase, și nu uităm nici cântarea luminoasă a clopotelor, atunci înțelegem că educația estetică e o realitate, Frumosul hrănește cu puteri unite, sufletul tânărului englez.

Binele însă vorbește în capela colegiului, mai tare decât frumosul ; la universitate ea și în mahalaua Londrei, biserica e un centru religios și social, de cea mai mare însemnătate. Prin biserică legătura cu forța divină e puternică și continuă : ea aduce studentului pe lângă o înțelegere mai complectă a vieții, dar și primenire în viața sufletească ; în felul acesta prin rugăciune, imnuri și predici, se pregătește și întărește studentul pentru lucrul cel greu în marile probleme sociale. *Să simpatizeze cu sufe-*

1) Insemnările sunt luate din Al dens Oxford Guide.

rințele celor mulți, la colegiu învăță ; în capela colegiului nu numai ca să discute academic problema mizeriei ; de aici pornesc banii și misionarii pentru marile instituții filantropice și sociale ale Angliei.

„Idealul colegiului — cum ne spune preotul G. W. Gent — e, ca să facă din religie, nu numai o mângâiere pentru sufletul fiecăruia, dar mai presus de toate, o forță vie în viața practică, care să conducă, creștinând raporturile dintre oameni“.

În strânsă legătură cu biserica și, ca ea, și ca și parcul, nedespărțită de colegiul oxfordian, e : „The Hall“. Prin frumusețea ei externă, și mai mult prin bogăția ei de artă : picturi, cari îi îmbracă pereții și geamurile, apoi sculpturi n lemn, — această încăpere amintește aula universităților continentale, ori sala de onoare din școlile cu vechi tradiții.

Altul e însă rostul lor în viața colegiului : nu-s nici localur de sărbătoare, sau pentru cursuri și ocazii solemne ; prin anumite puncte se leagă cu biserica vecină nedespărțită : atmosfera de vechime le apropie : vine apoi sentimentul religios care le prinde în altă unitate.

În capelă raportul cu divinitatea se leagă prin eroii bisericii reprezentați în icoane și sculpturi și etitorii colegiului, cari dorm de veci, în criptele din subsolul capelei.

Prin galeria de portrete cari reprezintă de întemeietorii, profesorii și alți binefăcători ai colegiului, sufletul aulei e aproape la fel, cu acela al capelei : plin de „gravitate teologică“.

Între ele, doar numai o diferență mai pronunțată : capela e mediul, prin care cerul — prin sfinți și martiri — se coboară pe pământ ; aula e mediul, prin care omul, prin dascăli și alți crainici ai culturii, năzuește spre ideal.

Și, ca să încheiăm cu o asemănare, amândouă îs năvălite de frumos : al capelei, încins de „simpli-

tate nobilă și măreție liniștită“, al aulei luminos ca și cântarea clopotelor din Oxford.

În aulă gustă studenții ceasuri atât de plăcute, ca și cele cheltuite în sporturi. În aulă, și sub privirea prietenoasă a educatorilor, se continuă sub forme ușoare cultura științifică și literară, prin discuții în legătură cu prelegerile universitare : aici se leagă prietenii, aici prin influența colegiului și a tutorului, se petrec schimbările cele mai mari în sufletul tânărului colegian.

Cum englezii îs oameni practici și cu mult instinct pedagogic, mediul acesta încărcat de îngrijită umanitate, servește de sală de mâncare. Ce local mai prielnic pentru educația tânărului decât sufrageria ! Aici omul vine flămând și lacom după hrană ; odată cu ea, îi năvălesc în mintea lui impresiile artistice tot așa de necesare în creșterea corpului ca și bucatele pregătite la prânz și la cină. *Și astfel și aici, își găsește o înțeleaptă aplicare principiul : „Frumosul e necesar oricând“.*

Ce multă asemănare între practica pedagogică de la Oxford, și versul poetului englez :

„Opera de artă, în veci te fericeste“¹⁾

În decorarea sălei de mâncare s'a pus aceeași grijă, ca și n frumusețea capelelor și înflorirea parcurilor. Și sunt așa de mândri de ele, că, de cum apuci a intra în colegiu, primești îndemnul ca să nu pleci, fără a studia cu atenție „Hala“.

Câteva exemple: la „Queen's College“ planurile aulei a fost făcute de Sir Christopher Wren; decoriurile de C. E. Kempe.

În loc de clopot, glasul trâmbiței buciumează studenții la masă. Și alt obicei, ca la noi; în ziua de Crăciun se umblă cu colindu.

Tânărul de aici, e întovărășit în năzuința lui spre cultură, de umbre istorice: Edward Prințul Negru,

1) John Keats, Endymion, Book 1,

Henric V., Addison, Wycherly, J. Bentham, și mulți alți eminenti bărbați cari au trecut prin acest colegiu.

În hala de la „Christ Church“ găsim o galerie întregă de nume celebre: Cardinalul Wolsey, Sir Thomas More, Erasmus, Locke, la care se adaugă portretele binefăcătorilor colegiului: Sir Thos. Lawrence, Sir Joshua Reynolds, and Sir Martin Shee. La aceste portrete, considerate de engiezi ca opere de artă, se adaugă altele: Gladstone de Sir I. E. Millais, al Dr. Liddon de Sir H. von Herkomer și al Dr. Pusey de Profesorul Richmond.

Cetitorul să-și amintească din nou numărul colegiilor și-și va face o slabă idee de belșugul de artă, care întovărășește viața studentului englez. Din pomelnicul de Sir-i și doctori, ni se arată ce mare sprijin a primit școala engleză de la fruntașii vieții culturale și politice.

Icoanele acestea îi spun studentului, că școala lui s'a ridicat prin prinosul unor generoși binefăcători, amintindu-i de datoriile lui față de colegiu.

De piatră să fii și rămâi înduioșat, când afli, trecând prin colegiul „Oriel“, că un student și-a ajutat colegiu cu 100.000 lire adică 2.500.000 lei după cursul normal.

În „All Souls“ un membru al colegiului Col. Co-drington, lasă o bibliotecă de 80.000 volume.

La „University College“ Dr. Rodcliffe burse bogate: exemplele is ca fără sfârșit.

În dosul icoanelor artistice, care luminează bătrânii păreți ai halelor, cetitorul să citească sute și mii de lire, dăruite colegiului de foștii lui școlari, profesori sau prieteni, ori ani de muncă cnstită și devotată cheltuită de profesori și tutori în educația valurilor de tineret, cari au trecut prin colegiu respectiv.

În felul acesta e asigurată independența materială a colegiului, și în aceeași vreme trăinicia lui

morală. Cași capela, hala e un admirabil mediu de educație estetică, morală și socială. În strâns contact cu frumosul, adevărul și binele obștei, studentul prinde trainice legături cu aceste forțe; cititorii și binefăcătorii colegiului îi lămuresc cu sfat continuu și îndemnu-porunca, datoriiile lor față de Școală și Societate.

II

Ideia educației e forța, care dă viață nouă și nota dominantă din civilizația engleză: biserica, cu bogata ei activitate culturală, socială și filantropică, numeroasele secte religioase, cari pun în opera lor misionară, entuziasm și jertfă mai presus de orice laudă; asociațiile morale; societățile filantropice; cluburile umanitare; apoi, neobositele ligi, așa de multe, de crezi, că poți încinge pământul cu firmele lor; toate aceste organizații, au la temelie o problemă pedagogică. *Câte idealuri și păcate omenști, atâtea societăți englezești, neobosite în propaganda binelui și cu neîmpăcată dușmănie contra vicilor.*

În Anglia, ca în vremea de glorie a Spartei, „a fi educatorul celui mai tânăr or mai puțin luminat decât tine, e una din cele dintâi datorii“¹⁾.

Un cetățean fără interes în asemenea probleme, e socotit lipsit de caracter. În această țară, mediul educativ e atât de puternic e adac'ar peri toate școlile „Anglia nu intră în stare de barbarie“.

Școala engleză, este ce trebuie să fie școala: regina așezămintelor educative, înconjurată de o întreagă oaste de instituții culturale; „ea coordonează cele mai bune procese educative adăogând formele ei speciale; ea apare ca purtătorul ideal, al celor mai înalte idealuri din trecut și prezent“²⁾.

Universitatea dela Oxford, stă printre școli, ca

1) P. Monroe, A Text-Book, in The History of Education, p. 69—75.

2) F. E. Bolton, Principles of Education.

școala printre celelalte așezăminte educative engleze; acest loc de mare cinste, îl ține prin atmosfera profund educativă a colegiilor și prin factorul hotărâtor, care e gloria și tăria colegiilor oxfordiene, e sufletul lor, și această forță e — Profesorul dela Oxford.

Străinii veniți la Oxford, pentru studii speciale de pedagogie, nu găsesc niciodată destule cuvinte pentru a prețui după merit, educatorii dela Oxford.

Devotamentul pentru student este cea dintâi notă caracteristică a dascălului dela Oxford; despre el se poate spune ca și despre învățătorul model, descris de profesorul american H. Münsterberg:

„Lucrul esențial în personalitatea educatorului, nu-i cultura lui, nu-i energia, nu-i meșteșugul, nu-i abilitatea și nici practica; ci Entuziasmul Pedagogic. Un profesor, care nu simte frumusețea sfântă a misiunii sale, și care vine la catedră, nu fiindcă inima lui e plină de dorul de a învăța tinerimea, ci ca la o slujbă oarecare, aduce grele dezastre studenților și mai mari lui însăși...³⁾).

Căldura inimei lui e hotărâtoare în viitorul școlar; ea decide sensul instrucției: spre mântuirea sau moartea tânărului.

Dacă entuziasmul îi atinge sufletul, orice învățătură e plină de viață și izvor de inspirații; tânărul va înțelege lumea cu inima care crede în valori eterne, năzuind spre înfăptuirea idealului, care dă înțeles vieții și veșnică valoare fiecărei personalități și dorind să participe la viața adevărului și a înțelepciunii.

Incredere entuziastă în valoarea idealurilor umane, e lucru cel mai de preț, pe care studentul îl poate învăța dela profesorii lui¹⁾.

Spiritul de jertfă al tutorului — educatorul ca-

3) H. Münsterberg, *Psychology and the Teacher*, p. 316.

1) H. Münsterberg, *Psychologie and the Teacher*, p. 318.

ra caracteristic Oxfordului — e arătat de unul din cei mai buni specialiști, în problema universităților, de profesorul american, Ch. Thwing, după cum urmează:

„Nici un om din Oxford, nu-i mai conștiincios, mai harnic și mai credincios, decât tutorul; în entuziasmul lui, merge până la uciderea ființei sale; să predai cinci ceasuri pe zi, an după an, să înveți, cum trebuie să înveți, dându-ți sufletul odată cu cunoștințele, aceasta înseamnă dezintegrare mintală distrugere ori moarte“²⁾.

La această însușire, aduce alta tot așa de necesară, ca cea dintâi, și fără de care profesorul poate fi orice, numai educator nu.

„El are puterea de a vedea cu ochii studentului, de a auzi cu urechile studentului și de a simți cu inima studentului. Puterea lui, în substituire intelectuală e unică. Tutorul stă în locul părintelui „loco parentis“. El dă ajutor tânărului să intre în viață, dă ajutor vieții în elanul creator; față de care e ca un preot binefăcător“³⁾.

Cuvintele lui Goethe despre natură: „unica carte, care oferă pe toate filele conținut bogat“ se pot aplica și Oxfordului; și mai departe, aici, ca și în cartea naturei „fila cea mai interesantă, e aceia despre om“.

În adevăr, la Oxford, studiul despre om, are înțâetate mai mult; aici în inima elasicismului păgân și creștin; aici, în inima teologiei și a filozofiei, atenția educatorilor e îndreptată mai întâi asupra studenților. Creiarea condițiilor prielnice pentru dezvoltarea lor normală, înlăturarea crizelor, așa de puternice în evoluția tânărului, sprijinirea lui în

2) Ch. Thwing, The Universities of the World, Oxford, p. 1—21.

3) Ch. Thwing, The American College.

eucerirea individualității, personalității și a caracterului moral, acesta e scopul profesorului dela Oxford.

În îndeplinirea lui, ei înlătură tot ce-i desparte de inima studentului toată mașinăria pedagogică: programe încărcate, metode pedante, și pretenții arogante, cari fac din școală „mormântul vieții“, lăsând între ei și tânăr, să curgă iubirea simplă, care fără meșteșug nimereste de-a dreptul drumul inimei.

Și așa, prin prietenesti legături cu studentul, iubind destul știința, dar punând înaintea ei studentul, prin influența directă, dezvoltă în sufletul tânărului puterea de simțire și gândire, „în adâncime, lățime și înălțime“, ajutându-l în exercițiu voinței, și îndrumându-l spre eucerirea caracterului moral.

„Energia, care în alte universități se cheltuiește, cu înaintarea științei la Oxford se abate spre formarea caracterului. Tutorul dela Oxford, își trece cu studentul săi timpul, pe care profesorul de aiurea îl închină studiilor personale. Aceste legături continui și personale, între student și profesor alcătuesc cea mai pronunțată notă, din educația universitară engleză“¹⁾.

Prin această forță, socotită „esențială în educația reală“²⁾, la care el adaugă jertfă de sine și entuziasmul pedagogic, locul profesorului în societate, „e încărcat de demnitate; munca de fiecare zi, în legătură cu sufletul deschis al tinerilor, a căror recunoștință îl va întovărăși în viață, îi dă mari bucurii; asemenea educator răspândește adevăr, aprinde entuziasm, și servește nu unui stăpân arbitrar, ci idealurilor inimei sale“³⁾.

Ca să rezumăm, practica pedagogică dela Oxford,

1) J. Wells, Oxford and Oxford Life, p. 49—50.

2) J. Adams, The Evolution of Educational Theory, p. 380.

3) H. Münsterberg, op. cit.

a dat Angliei oameni iei mari: Roger Bacon, Duns Scotus, Ockham, Wicklif, John Colet, Thomas Morus, Cardinalul Wolsey, Robert Peel, Gladstone, Ruskin și alții, s'au format sau au profesat la Oxford.

Aceiași metodă, repetată la universitatea soră — Cambridge — a dat alt rând de nume istorice: Bacon de Verulam, Harwey, Milton, Newton, Pit, Wordsworth, Tennyson, Thackeray și Darwin.

Tot dela Oxford au pornit marile mișcări spirituale, care au regenerat viața poporului englez.

Oxfordul ne-a arătat condițiile generale ale educației: organizarea mediului; Oxfordul ne-au dat o metodă: iubirea; mai mult decât atât: practica oxfordiană ne spune, că idealul școlilor, indiferent de grad, trebuie să fie omul de caracter, — Gentleman-ul — pe englezește, cuvânt care nu se poate traduce în altă limbă, căruia i-ar corespunde în românește „Omul Cumsecade” formulă de asemenea unică și introductibilă, și ca și termenul gentleman, mult bogată în omenie și frumusețe.

*

Emerson, Carlyle al Americii, ne spune că cel mai însemnat fapt din istoria modernă e creația Gentleman-ului ¹⁾.

Definiția gentleman-ului, o găsim sub diferite variante, în mai toate cărțile, cari se ocupă cu problema educației; cuvântul, și sufletul legat de acest termen, e foarte popular și în societatea engleză, ca un imn religios.

Omul cumsecade, și în strânse legături cu omenia, omul de treabă și folositor prin gând și faptă unei instituții: școală, biserică, spital, club, etc., omul care caută să-și valorifice toate darurile sale, pentru ca din belșugul lor să îmbogățească fericind

1) An Emerson Treasury, edited by G. Pennells, p. 26.

societatea, omul care urmărește individualitatea pronunțată, pusă în slujba așezămintelor sociale, aceasta e tipul obișnuit la englezi, acesta e gentleman-ul de toate zilele.

Cardinalul Newman ne-a dat definiția clasică a gentleman-ului. Faptul caracteristic e că un învățat dela Oxford, a făcut teoria gentleman-ului din experiența și fapta de fiecare zi, a colegilor.

„Adevăratul gentleman se silește să facă pe fiecare mulțumit și ca acasă. În societate, el nu scapă pe nimeni din vedere: așa, e blând cu cel sfios, binevoitor cu omul retras și milostiv cu nerodul. Gentleman-ul își cântărește apoi mult cuvintele, potrivindu-le după ascultători; se păzește de vorbe fără socoteală și discuții neplăcute; în conversație, nu ia locul de frunte, și dacă povestește ceva, nu-i niciodată plictisitor și nu spune nimic despre el, decât atunci, când e rugat de alții. Gentleman-ul nu pleacă urechea spre palavre și calomnii; dacă nu-i lăsat în pace, se apără cu multă delicatete, observând vechea maximă, care ne învață, să ne purtăm cu dușmanul, ca și cum ar fi unul din prietenii noștri. Gentleman-ul nu se simte necinstit de insulte; are prea mult bun simț pentru aceasta; nu-și amintește de ele, fiind din cale afară de ocupat, și-i destul de cumințe, ca să poarte ură contra bârfitorilor. Gentleman-ul, răzimat pe principii filosofice, îndură cu răbdare suferințele, ca inevitabile, la fel dezastrelor, ca ireparabile, și în acelaș chip moartea, căci ea e destinul lui. Deasemenea mintea lui disciplinată îl ferește de mojicia grosolană a oamenilor fără creștere, cari în societate, cași uneltele neascutite, rap în loc să taie frumos, înțeleg greșit discuția, risipind timpul cu fleacuri. Oricând, de are sau n'are dreptate, el e drept; mintea lui e prea limpede, ca să-l îndemne altfel, e simplu, pe cât e de energie, scurt pe cât e de hotărît. La nimeni nu află mai multă omenie, decât la dânsul; el știe slăbiciunile

omului: tăria, întinderea și limitele rațiunii lui.

Dacă e ateu, Gentleman-ul are mintea prea largă și adâncă, ca să ia în răs religia, ori ca să lucreze contra ei; el e destul de înțelept, spre a fi fanatic în necredința lui. Gentleman-ul respectă evlavlia și rugăciunea; el dă sprijin deasemenea, așezămintelor religioase, ca venerabile, utile și pline de frumusețe. Gentleman-ul e prietenul toleranței religioase; e îndemnat la aceasta nu numai de filozofia sa, care l-a învățat să vadă fără părtinire, toate formele de credință, dar mai mult de blândețta inimei, — straja credincioasă a civilizației.

În cazul când nu-i creștin, are totuși o religie, — în felul lui; în acez caz, e o religie a imaginației și sentimentului; e religia în care se întrupează ideile frumoase, mărețe și sublime, și fără de care nu poate ajunge la o largă filozofie; e religia, care recunoaște existența lui Dumnezeu, ori a unei puteri necunoscute, care întrupează perfecțiunea. Și în acest produs al rațiunii, ori creație a imaginației, gentleman-ul găsește izvorul gândurilor virtuozose, și punctul de plecare al unei învățături, așa de sistematică și cuprinzătoare, încât el samănă cu un discipol al creștinismului¹⁾,

III

În reorganizarea economică și morală a neamului, unit politicește; în creiarea culturii, care să înfățișeze adâncimile sufletești ale Statului, care numără aproape 18.000.000 locuitori; în reînvierea civilizației românești, răspândită în cultura populară, și unică în lume prin aspectul ei estetic-moral; în înfăptuirea acestor puncte, și a multor altora, cari stau în vrerea fiecărui cetățean din „România In-

1) John Henny Cardinal Newman, The Idea of a University, p. 209—211.

tregită“, nădejdea cea dintâi, și cea de pe urmă ne-o punem în — Educație.

Am fost crescuți în visuri nobile: înstărirea sătenilor și desrobirea fraților. Cele mai duiioase nume din vocabularul de zile mari, au fost: Pământ Țăranilor și Transilvania, Basarabia, Maramureșul, Crișana și Bucovina, și alte două acoperite încă de jalea obișnuită: Banatul și Macedonia. Idealurile copilăriei noastre stau aievea. Ce nouă țintă, ar putea da mai bună și plină de rodnicie unitatea energiei naționale decât — Educația Neamului?

Dacă sunt idealuri, cari pot suferi amânare, și pentru care lucru un popor nu poate fi învinovățit de criminală neglijență, pentru „România Liberă“ problema educației se pune cu așa de mare tărie, că orice zăbavă, aduce în grea cumpără însăși existența Statului, pregătind pe nevăzute și cu neașteptată iuțeală, ireparabile dezastre. Straja sigură contra vremurilor de durere, plângere și scrâșnirea dinților, putem avea numai în sufletul muncitorilor din târguri și dela sate prinși cu trainice legături de pământul și sufletul țării, prin educație, care până acuma le-a lipsit, și cam fără întârziere trebuie să vie.

Așa că, pentru zilele noastre, problema — ideal a educației se înfățișează, ca o problemă de viață; — ca problema problemelor, și, — acum ca nici când în cursul istoriei neamului, stă ca problema de: „Acum ori niciodată!“ cum spune neobosit d. S. Mehedinți.

Dacă pentru realizarea unității politice am mobilizat toate forțele naționale, jertfind a șaptea parte din populație și jumătate dacă nu mai mult din munca strânsă de veacuri, pentru înfăptuirea unității sufletești, fără de care cea politică e doar o faimă mai mult, — trebuie să mobilizăm nu numai statul major și ostași dela ministerul instrucției, ci toată rezerva națională, din care să facă parte orice

intelectual: Plugar cu carte, preot, medic, ofițer, avocat, funcționar, și orice forță capabilă de a sprijini cu mintea, sfatul sau gologanul, înnoirea neamului, prin „Altă Educație“.

Și după cum în războiul pentru unitatea politică, care ne-a dat numai condiția de viață normală, noi am jertfit morții cei mai buni fii și dat distrugerii, bogății imense, pentru Educația Neamului care ne ra da însăși viața cea nouă și reînvia omenia veche și civilizația românească trebuie să facem nesfârșite sacrificii: impozite anume pentru educație, colecte naționale pentru școală, timbre speciale pentru sprijinirea culturii; la cari izvoare vor veni cu siguranță și daruri benevole. Să ne deprindem cu ideia, că cu bugetul, de la instrucție nu se poate face nimic! așa e de mic!

*

În limpezirea problemei de educație, spiritul pedagogic englez, caracterizat prin proverbial bun simț, ne ține câteodată calea par'că anume, ieșindu-ne înainte, ca spre ajutor; în fiecare aspect al educației engleze, găsim admirabile exemple și așa de potrivite, pentru nevoile noastre.

Urmărind cu atențiune însemnările noastre despre colegiile din Oxford, cetitorul va găsi multe răspunsuri, în legătură cu cele dintâi probleme pedagogice; locul cel mai prielnic pentru așezarea școlilor, educația prin mediu și principalele forțe educative, care creiază și hrănesc atmosfera potrivită pentru creșterea caracterului și apoi condițiile, pe cari trebuie să le satisfacă profesorul educator; apoi, strălucită pildă, de o societate cuminte — poporul englez — cari pune cele mai bune forțe naționale: oameni, știința, artă, și averi imense, în serviciu educației; și, ca o întregire a exemplului, la Oxford avem tipul dascălului apostol, care cu un devotament, care amintește vremea lui Socrate, își servește nația, prin nobila artă a educației.

Dar profesorii dela Oxford nu s'au mulțumit să îndrumeze spre virtute numai tinerii aleși — prin intelect sau naștere — din societatea engleză: dela Oxford pornește o credință nouă: Universitatea prin profesorii și absolvenții ei, trebuie să răspândească cultura, printre acei, cari nu pot veni la universitate: lucrători, funcționari, mici negustori și agricultori, oameni cari din cauza sărăciei sau a împrejurărilor au rămas cu educația neisprăvită.

Activitatea extra-școlară, unul din cele mai glorioase aspecte ale universității engleze, și care a adus în părțile sărace și întunecate ale Angliei, profesori ambulanti, biblioteci, școli, cluburi, ligi și asociații culturale, această mișcare dela Oxford a pornit.

Și ca o încoronare și în acelaș timp, un minunat exemplu de adaptare la spiritul vremii, la Oxford, în cetatea boerimei engleze, se află universitatea lucrătorilor; e colegiul „Ruskin“¹⁾, în care muncitorii englezi, au internat complet și admirabila școală pentru științele sociale și economice; condițiile, în care trăesc lucrătorii studenți sunt așa de bune, că întrec și cele mai utopice visuri.

*

In societatea și școala românească, avem nevoie de un suflet, mult asemănător celui dela Oxford; prin el; mediul nostru social, contra căruia, cu sute de glasuri ne plângem, se va purifica, luând în largă măsură, din atmosfera cuminte, serină și înălțătoare a Școlii; și, prin acelaș suflet.

„Școala va fi un organ al vieții naționale, având ca funcție specială, consolidarea forței spirituale,

1) J. Castillejo, La Education en Inglaterra.

menținerea continuității istorice, cheazășuirea marilor biruinți și garantarea viitorului“¹⁾).

Prin asemenea școală, „nația ar fi conștientă, de forțele permanente, din care s'au inspirat de-arândul, cele mai nobile mișcări din viața ei; prin ea, țara ar lua parte la visurile fiilor ei aleși; s'ar supune de bună voie la o severă critică, și-ar înnoi idealurile și reîndruma energiile“²⁾).

1) și 2) T. P. Nunn, Education: pag. 202.

